

SATAKUNNAN AMMATTIKORKEAKOULU

Alsela Nina

PERHETYÖN ASIAKKAAN TAVOITTEET JA HUOLENAIHEET

Sosiaali- ja terveysala Harjavalta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipalvelujen ohjauksen suuntautumisvaihtoehto

2008

PERHETYÖN ASIAKKAAN TAVOITTEET JA HUOLENAIHEET

Alsela Nina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Harjavallan yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelujen ohjauksen suuntautumisvaihtoehto
Marraskuu 2008
Ohjaaja: Manni Merja
Sivuja: 65
YKL: 37.4

Avainsanat: perhetyö, ratkaisukeskeisyys, neuvonta, sosiaaliset verkostot

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää Porin kaupungin perhetyön asiakkaiden tulevaisuuden tavoitteita ja huolenaiheita. Tutkimuksessa haastateltiin neljää perhetyön asiakasta. Puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla selvitettiin perheiden huoltajien voimavaroja, tulevaisuuden toiveita ja tämän hetken huolenaiheita. Lisäksi käsiteltiin haastateltavien näkemyksiä perhetyön tavoitteista ja toiminnasta heidän perheidensä kohdalla.

Teoriaosuudessa käsiteltiin sosionomin ohjaustyötä ja perhetyötä. Ratkaisukeskeisyys on tärkeässä roolissa tässä opinnäytetyössä. Tutkimuksessa ja teoriassa käsiteltiin ratkaisukeskeisten tavoitteiden laatimista osana tavoitteellista toimintaa. Teoriassa selvitettiin lisäksi sosiaalisia verkostoja ja niiden esille tuontia sosiaalisen atomin avulla.

Tutkimuksessa saatiin selville, että perhetyön toiminta ja tavoitteet olivat suunniteltu yhdessä perheiden kanssa ja perhetyön tuki koettiin riittäväksi. Tärkeäksi koettiin perhetyön tarjoamisen ajoitus riskitilanteissa, jolloin tuen tarve on suuri. Haastateltaville aiheutti huolta pääasiassa lasten kasvatukseen liittyvät kysymykset ja oman jakamisen kanssa kamppailu. Tavoitteista tärkeimmiksi nousivat tasapainoisen elämänrytmin löytyminen, omien voimavarojen lisääntyminen ja hyvät välit lapsiin.

Perhetyön tärkeimpinä työmuotoina nähtiin lastenhoidon lisäksi keskustelu ja ohjaus. Ohjaus- ja neuvontatyössä korostuu asiakkaan aidon ja kunnioittavan kohtaamisen tärkeys. Tutkimustuloksien mukaan perhetyöntekijät koettiin tärkeänä tuenantajina, sillä haastateltavista suurin osa koki sosiaalisen verkostonsa tuen liian pieneksi.

THE GOALS AND CONCERNS OF A FAMILY WORK CLIENT

Alsela Nina
Satakunta University of Applied Sciences
Social Services and Health Care in Harjavalta
Degree program of Social Services
Orientation in Social Services Guidance
November 2008
Tutor: Manni Merja
Pages: 65
Classification in library: 37.4

Key words: family work, solution oriented, guidance, social network

The purpose of this thesis was to explain the goals and concerns of family work clients in Pori. In this study four family work clients were interviewed. Resources, future hopes and current concerns of family guardians were examined by using theme interview. Also the guardians' view on the goals and activities of family work, concerning their own families was dealt with.

The study's theory section covers both the guidance work of a bachelor of Social Services and the family work. Solution orientation was in significant role in this thesis. Formulation of solution orientated goals as a part of goal-oriented action was discussed in both research and theory sections of the study. In addition, the theory section included social network and ways to introduce it with the help of a social atom.

According to the research, the activities and goals of family work had been planned together with the clients and that the support provided by family work was considered to be enough. The timing of family work intervention was considered important in risk situations, when the need for support is the biggest. The interviewees were mainly concerned about childrearing and their own well-being. The most important goals were to find well-balanced everyday life, increase in personal resources and good relations to children.

Childcare, discussion and guidance were considered to be the most important methods in family work. When advising and guiding the clients, it is important to encounter them genuinely and respectfully. According to the results, the family workers were important supporters, since the large part of interviewees felt their social network support was too small.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	SOSIONOMIN TYÖ	8
2.1	Sosiaalialan ammattilaisena toimiminen	8
2.2	Ammatillinen kehittyminen	10
2.3	Asiakkaan kohtaaminen.....	11
2.3.1	Dialogisuus vuorovaikutuksessa	12
2.3.2	Arvostava työote.....	13
2.4	Työmenetelmät	14
3	PERHETYÖ	17
3.1	Perhetyön määrittelyä.....	17
3.2	Perhetyön tehtävä ja lähtökohdat	20
3.3	Perhetyön eteneminen	23
3.4	Yhteistyö.....	24
4	TAVOITTEELLINEN TOIMINTA JA RATKAISUKESKEISYYS.....	25
4.1	Tavoitteellinen toiminta.....	25
4.2	Ratkaisukeskeisyys.....	27
4.2.1	Ratkaisukeskeiset kysymykset	29
4.2.2	Ratkaisukeskeisen tavoitteen laatiminen	30
4.2.3	Ratkaisukeskeisyys perhetyössä.....	31
5	SOSIAALISET VERKOSTOT	33
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	35
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	36
7.1	Laadullinen tutkimus.....	36
7.2	Tutkimustehtävät ja menetelmät	37
7.3	Laadullinen analyysi	39
7.4	Tutkimuksen toteuttaminen	40

7.5	Sosiaalinen atomi haastattelun välineenä	41
8	TUTKIMUSTULOKSET	43
8.1	Haastateltavat.....	43
8.2	Perhetyö.....	44
8.3	Huolenaiheet	46
8.4	Hyvän tulevaisuuden kuvaus	50
8.5	Oma toiminta ja tuki.....	53
8.6	Haastattelujen toteuttaminen ja ratkaisukeskeisyys – omat kokemukset.....	55
9	TULOSTEN TARKASTELUA	57

LÄHTEET

LIITTEET

- LIITE 1 Tervehdys haastateltaville
- LIITE 2 Ohje sosiaalisen atomin piirtämiseen
- LIITE 3 Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on perhetyön asiakkaan tavoitteet ja huolenaiheet. Pyrin selvittämään neljän perhetyön piiriin kuuluvan asiakkaan näkemyksiä heidän oman elämänsä muutostoiveista ja tulevaisuuden tavoitteista, heidän huolenaiheistaan ja käsityksistään perhetyölle asetetuista tavoitteista. Haastateltavat kuvaavat tulevaisuuden toiveitaan hyvän tulevaisuuden mielikuvan avulla, jolloin asiat, mistä he kantavat huolta ovat vähentyneet. Samalla selvitetään, mitkä asiat vaikuttavat haastateltavien huolen vähenemiseen ja mistä he saavat tukea sekä voimavaroja rakentaakseen parempaa tulevaisuutta. Tutkimuksellani pyrin saamaan tietoa siitä, millaista tukea perheissä kaivataan ja, miten perhetyö haastateltavien mielestä tukee tavoitteiden saavuttamisessa. Samalla selvitetään myös, olisiko haastateltavien mielestä heitä mahdollista tukea enemmän esimerkiksi perhetyön keinoin. Tutkimuksen teemahaastattelut toteutettiin käyttäen ratkaisukeskeisiä kysymyksiä. Opinnäytetyössäni tuon esille omia kokemuksiani ratkaisukeskeisen haastattelumenetelmän käyttämisestä.

Perhetyö, jonka asiakkaisiin tutkimukseni kohdistuu, on lastensuojelun alainen avo- huollon palvelu. Kiinnostus tutkia lapsiperheiden huoltajien näkemyksiä lähti ajatuksesta saada selville, miten vanhemmat vastaavat jatkuviin haasteisiin, joita lapsiperheille syntyy. Reijonen (2005) kuvaakin, millaisia haasteita perheille on esimerkiksi peruskasvatuksen saralla sekä toimeentulon kanssa kamppaillessa. Hän tuo esille, miten lapsiperheiden tukeminen ja auttaminen jo varhaisessa vaiheessa, ennen kuin ongelmat pääsevät laajenemaan ja kärjistymään, on tarpeellista ja hyödyllistä. Näin tuetaan sekä perhettä, sen toimivia verkostoja ja pyritään myös luomaan uusia tukiverkostoja, että ohjataan perheitä toimimaan hyvinvointia rakentavasti. Varhaisen puuttumisen avulla estetään ja vähennetään kärjistyviä ongelmia, jotka voivat hoitamattomina aiheuttaa lisääntyvää rikollisuutta ja mielenterveydellisiä ongelmia. Perhetyön merkitys ja rooli on Reijosen mukaan onneksi vahvistumassa. Perhetyön toimintaa tuetaan ja mahdollistetaan silti liian vähän varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevää toimintaa. (Reijonen 2005, 21-41.)

Kuluneiden kymmenen vuoden aikana lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä on yli kaksinkertaistunut. Samalla ovat avohuollon tukitoimet lisääntyneet ja perhetyötä tarjotaan jo 75 prosentissa Suomen kunnista. Reijonen (2005) kuvaa perhetyötä tuloksellisena hyvinvointia lisäävänä työmuotona, jonka avulla säästetään lastensuojelun kustannuksia ja autetaan lapsia. Hän tuo esille palveluiden tuottajien jatkuvan haasteen kehittyä yhteiskunnan muutosten ja perheiden muuttuneiden tarpeiden mukaisesti. Perheiden luonnollisten sosiaalisten verkostojen kaventuminen, lasten ja nuorten ongelmien kasautuminen, työn ja perheen yhteensovittaminen ja perheiden elämäntilanteiden monimutkaistuminen sekä erityispalveluiden jatkuva tarve ovat muuttuneita elementtejä, joihin pyritään vaikuttamaan perhetyön eri toimintamuodoilla. (Leppiman & Puustinen-Niemelä 2006, 7; Reijonen 2005, 3-20.)

Perhetyö on moni-ilmeinen kirjava käsitesisältö. Perhetyötä järjestävät useat eri toimijat ja sen sisältö vaihtelee toimijasta riippuen. Perhetyöntekijöinä toimii kirjava ammattikunta erilaisine koulutuksineen. Perhetyö käsitteen ja työn sisällön yhtenäistämistä tarvittaisiin mahdollistamaan tasapuolinen ja moniasiantuntijuuteen perustuva laadukas palvelu. Palvelujärjestelmässä perhetyö etsii kohtalaisen tuoreena ilmiönä vielä paikkaansa. Reijonen esittääkin, että tällä hetkellä perhetyö tuntuu toimintana olevan pääasiassa muiden täydentäjä eikä itsenäinen toiminta-alue. (Reijonen 2005, 17-19, 113.)

Perhetyö on käytännössä haastavaa sekä perheille, jotka saavat tukea, että koulutetuille työntekijöille, jotka antavat tukea ja ohjausta. Itse näen tärkeänä avoimen vuorovaikutuksen ja kannustavuuden sekä ohjauksen ja neuvonnan vahvistaen asiakkaan voimavaroja ja omaa toimintaa. Varsinkin, kun perhetyössä toimitaan perheen mahdollistamisissa ulottuvuuksissa eikä pakotteen alla, yhteisten tavoitteiden löytäminen on ratkaisevaa. Sosionomien koulutukseen sisältyy työmenetelmien harjoittelemista ja arvostavan arvomaailman omaksumista, joka on mielestäni perhetyön piirissä hallittava. Ammatillisesti perhetyön tavoitteellisuus on kiinnostava tutkimuskohde juuri siksi, että näen sen olevan yksi sosionomien ominaisimmista työskentelykentistä.

Tutkimuksessani pyrin myös tuomaan esille perheiden vahvuuksia ja voimavaroja sekä löytämään heille mieleisiä keinoja vahvistaa ja tuoda niitä esille. Tutkimuksessa ja haastattelussa painotan tulevaisuuteen suuntautumisen näkökulmaa, jolloin tavoitteellisuus ja pyrkimys yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen ja tähän sopivien menetelmien löytämiseen ovat keskeisiä. (Hansen 2004, 12-26; Helminen 2006, 155-167; 37; Rostila 2001, 40.)

Pyrin opinnäytetyöni avulla tuomaan esille aikaisen avunannon tärkeyden ja perheyön oleellisen roolin sekä kuvaamaan myös sosionomien osaamisaluetta. Mielestäni on haasteellista löytää menetelmiä ja keinoja, joiden avulla yhdessä perheiden kanssa pystyttäisiin luomaan parempaa tulevaisuutta. Tulevaisuuden tavoitteiden esille tuonti ja niiden tiedostaminen sekä perheiden että työntekijöiden osalta toimiikin lähtökohtana ratkaisukeskeisten tavoitteiden luomiselle, joita käsittelen työni teoriaosassa. (Rostila 2001, 35-40.)

2 SOSIONOMIN TYÖ

Sosiaalityön kentässä viime vuosikymmenten muutokset ovat olleet varsin mittavia. Entistä haastavimmat työtilanteet ja palvelujärjestelmän kokonaisuuden hallinta ovat sosiaalialan ammattilaisten arkea. Sosiaalialan koulutus on uudistunut vastaamaan työn haasteisiin ja kehittämiseen. 1990-luvulla ammattikorkeakouluissa aloitettiin kouluttamaan sosionomeja vahvistamaan sosiaalialan osaamista.

2.1 Sosiaalialan ammattilaisena toimiminen

Sosiaalialalla toimii monenlaisen koulutuksen saaneita ammattilaisia. Ammattikorkeakoulusta valmistuvien sosionomien vahvuus on asiakastyössä: vuorovaikutuksessa ja arjen tukemisessa. Sosionomin osaamisalueina nähdään sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen

analyysitaito, yhteisöllinen osaaminen ja vaikuttaminen sekä kehittämis- ja johtamisosaaminen. Tässä kappaleessa keskityn asiakastyöhön, sillä sosionomien työssä tärkeimpänä voidaan nähdä asiakkaan rinnalla kulkeminen. Asiakastyössä yhdistyvät ammattilaisen tieto, taito ja työskentelyn eettiset periaatteet. Asiakastyöhön voi kuulua esimerkiksi jokapäiväistä huolenpitoa, kasvun ja kehityksen tukemista, ohjausta, asiakkaan oikeuksien puolustamista ja haasteellisissa elämäntilanteissa tukemista. Menetelmäosaaminen korostuu asiakastyöskentelyssä. Sosionomin työ on usein tiimityötä ja toimintaa monenlaisissa verkostoissa. (Viinamäki 2008, 52, 95-96, 104-106, 151-153.)

Entistä asiakaslähtöisempi ja moniammatillisempi työote tulee ilmi myös perhetyössä, jossa työskennellään perheen lähiympäristössä ja mukana heidän arjessaan (Reijonen 2005, 7). Ajankohtaiseksi lasten ja perheiden piirissä työskentelevien taidot ovat nousseet tällä vuosituhanella. Vuoden 2008 alussa voimaan astuneen uudistuneen lastensuojelulain takaamien suunnitelmien toteuttaminen luo paineita lisätä avoimuuden puolelle työpaikkoja ja turvata laadukas koulutus.

Perhetyössä työskentelee sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisia, joilla pitää olla kuva työn kokonaisuudesta ja halu kehittää työtään. Perhetyöntekijältä odotetaan normatiivisia ja innovatiivisia koulutustarpeita eli pääasiassa henkilökohtaisiin ominaisuuksiin viittaavia sekä ammatilliseen osaamiseen liittyviä vaatimuksia ja taitoja (Reijonen 2005, 13). Sosionomien koulutukseen sisältyy vuorovaikutustaitojen opettelua, jotka ovat työskentelyssä ja kehittämisessä oleellisia (Viinamäki 2008, 95-96, 104-106).

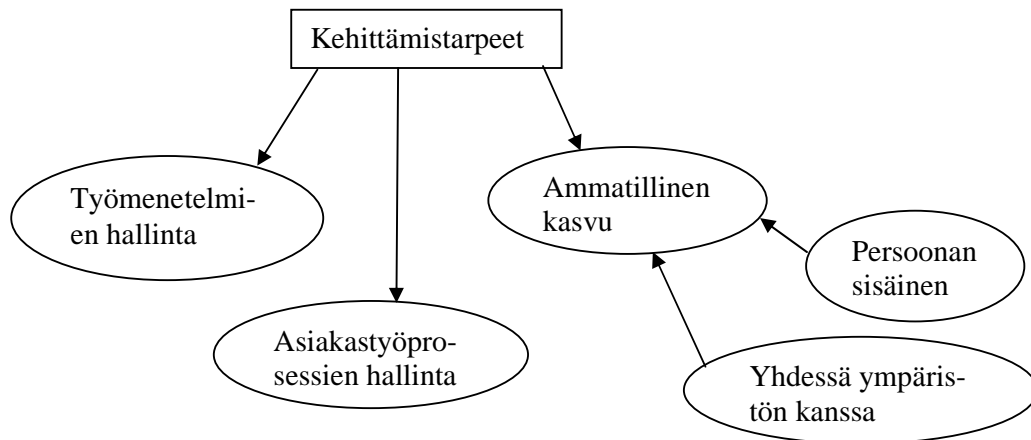
Työssäjaksamisen kannalta oman työn ja motiivien arviointi on jokaiselle toimijalle tärkeää. Näin vähennettäisiin ja estettäisiin uupumista ja pystyttäisiin lisäämään henkisiä voimavaroja vaativiin työtehtäviin. Oman haavoittuneisuuden käsittely lisää empatiakykyä, joka on tärkeä alan ammattilaisissa toimissa. Sosiaalialan ammattilaisia ohjaa ammattietiikka, joka tukee jokaista toimijaa tekemään parhaansa. Sosiaalialalla lähdetään toimimaan asiakkaan parhaaksi ja pitämään heikomman puolta. Oman työn ja toimien perusteleminen kuuluu taitoon tietää, mitä on tekemässä ja tiedostaa, missä omat rajat kulkevat. Kriittisyys sekä omaan toimintaan että yleisesti totuttuihin toimintatapoihin edistää alan kehitystä ja hyvien käytäntöjen syntyä. Ammat-

tietiikkaan kuuluu myös arvostus muita alan ammattilaisia, heidän toimiaan ja tietoaan, kohtaan. Vuorovaikutus alan ammattilaisten kesken on oleellista sosiaalialan töiden onnistumisen takaamiseksi. (Mattila 2007, 28-29, 51-52.)

Sosiaalialalla toimiessa pitää tuntea keskeiset toimintaan vaikuttavat lait. Lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta sekä laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta auttavat turvaamaan lapsen edun mukaisen toiminnan ja mahdollistamaan laadukkaan tuen perheille. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 53-63.) Lainsäädäntö ohjaakin työskentelyämme sosiaalialan ammattilaisina. Se tulee ilmi jokapäiväisessä toiminnassa.

2.2 Ammatillinen kehittyminen

Sosiaalialan ammattilaisena työskennellessä lähdetään toimimaan käytännön tarpeista käsin. Ammatilliset kohtaavat todellisuuden, joka voi olla hyvinkin moninainen. Perhetyössä kehittämistarpeet kohdistuvat ammatilliseen kasvuun, erilaisten työmenetelmien ja asiakastyöprosessien parempaan hallintaan. Teorian pohjalta olen laatinut kaavion, jolla pyrin tiivistämään teorian olennaiset kohdat (Kaavio 1). Ammatillista kasvua tapahtuu persoonan sisällä, joka sisältää esimerkiksi oman luonteen ja tunteiden analysointia ja tiedon lisääntymistä. (Arnkil & Seikkula 2005b, 24; Järvinen ym. 2007, 182-183; Reijonen 2005, 12-14, 49, 75-77; Särkelä 2001, 15-17.) Omien tunteiden ja virheiden käsittely on tärkeä väline voimavarojen ylläpitämiseen ja lisäämiseen (Mattila 2007, 16-22). Lisäksi ammatillista kasvua tapahtuu yhdessä ympäristön kanssa, jolloin voidaan oppia uusia toimintatapoja ja menetelmiä sekä tarkkailemalla että kouluttautumisen avulla. (Arnkil ym. 2005b, 24; Järvinen ym. 2007, 182-183; Reijonen 2005, 12-14, 49, 75-77; Särkelä 2001, 15-17.)

Kaavio 1: Perhetyössä toimivan kehittämistarpeet

Erilaisissa toimintaympäristöissä ammattilaisen pitää opetella toimimaan yhteisön vaatimusten mukaisesti. Kyky oman työn, toiminnan ja tulosten reflektointiin sekä uuden tiedon vastaanottamiseen on oleellinen. Oman toiminnan arviointi nähdään kehittymisen edellytyksenä. Pyrkimys kehittää omaa toimintaa esimerkiksi täydennuskoulutuksen avulla on myös tarpeellista sosiaali- ja terveysalalla. Tämä mahdollistaa yhteiskunnallisten muutosten ymmärtämisen ja kyvyn soveltaa työhön tietoutta esimerkiksi uudistuneista palveluista. Ammattilaisten tarve oppia uusia auttamiskeinoja ja kyky soveltaa jo oppimaansa kasvaa huomattavasti lisääntyvien moniongelmaisten asiakkaiden parissa. Esimerkiksi perhetyössä harvoin tuetaan pelkässä kasvattamisessa vaan toimitaan mahdollisesti myös päihde- ja mielenterveysongelmien ja asunto-ongelmien kanssa. (Arnkil ym. 2005b, 24; Järvinen ym. 2007, 182-183; Reijonen 2005, 12-14, 49, 75-77; Särkelä 2001, 15-17.)

2.3 Asiakkaan kohtaaminen

Särkelä (2001) kirjoittaa että sosiaalialan ammattinimikkeisiin on sisäänkirjoitettu lupaus auttamisesta. Tämän auttamisen ja tukemisen mahdollistaa hyvä asiakassuhde, joka tukee asiakkaan voimaantumista ja kykyä toteuttaa omalla kohdallaan toivottu muutostyö sekä ohjata omaa elämäänsä ilman ulkopuolista tukea.

Ihminen ei pohjimmiltaan niinkään tarvitse vaikutteita, vaan ennen kaikkea inhimillistä vastakaikua, joka mahdollistaa hänen persoonallisen oman itsensä tunnistamisen ja oman todellisuuden kokemisen. (Särkelä 2001, 27-30.)

Mattila tuo esiin aidon kohtaamisen tärkeyden. Tällöin ei riitä pelkkä ammattitaito ja hyvä koulutus vaan vaaditaan ihmisyyttä, jossa ammattilainen joutuu laittamaan itsensä alttiiksi ja olemaan läsnä vuorovaikutustilanteessa. Toisen aito kuunteleminen ja kohtaaminen mahdollistaa sellaisen vuorovaikutustilanteen ja ongelmien jakamisen, jossa ei tyydytä vain valmiisiin neuvoihin. Mattila kirjoittaa, että arvostavassa kohtaamisessa tärkeää on ammattilaisen kyky antaa tilaa toiselle, jolloin luotetaan siihen, että hän itse osaa ja otetaan vakavasti hänen omat ajatuksensa ja toiveensa. (Mattila 2007, 12-14.)

Kyky arvostaa asiakasta sellaisena kuin hän on mahdollistaa tärkeän vuorovaikutussuhteen luomisen. Pyrkimys on saada synnytettyä luottamus, joka mahdollistaa rehellisen ja avoimen suhteen työntekijän ja asiakkaan välille. Tätä luottamusta tukemaan on määrätty vaitiolovelvollisuus ja lakien tuella ohjeistettu ammattilaisia ajattelemaan asiakkaan parasta. Toimiva suhde edellyttää myös kykyä ymmärtää toinen toistaan, jolloin käytettyjen sanojen merkitys on tärkeä. Tämä korostuu, kun ollaan tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Perhetyössä toimiessa pitää huomioida myös lapsen kunnioittava ja arvostava kohtaaminen. Pohjimmaisena ajatuksena toiminnassa on lapsen hyvä elämä ja turvallinen kasvu arjen tilanteissa. Lapsen mielipiteen ja tarinan kuunteleminen sekä hänen oman toimintansa mahdollistaminen rohkaisten ja kannustaen, vahvistaa lapsen voimavarojen lisääntymistä. (Mattila 2007, 15-26, 49-50.)

2.3.1 Dialogisuus vuorovaikutuksessa

Jukka Pyhäjoki tuo artikkelissaan esille dialogisuuden auttamistyön verkostoissa. Dialoginen kohtaaminen on hänen mukaansa asenne ja suhtautumistapa, jolla perhetyössä on hyvä toimia. Tällöin toisen aito kohtaaminen, kuunteleminen ja kunnioittaminen korostuvat, joka mahdollistaa toiveikkuuden syntymisen. (Reijonen 2005, 71-90.) Seikkula ja Arnkil kirjoittavat (2005b) dialogin ja dialogisuuden eroista. Dialogi on keskustelu, kun dialogisuus nähdään maailmankuvana, joka ohjaa ajattelua, toimintaa ja täten myös käytyjä keskusteluita. Dialogisuus toimiikin vuoropuhe-

luna sekä asiakkaan että työntekijän ehdoilla. Omien mielipiteiden tyrkyttäminen ja neuvominen jäävät, kun keskitytään kuuntelemaan ja kuvaamaan omia ajatuksia ja ottamaan vastaan erilaisia näkemyksiä. Dialogia käydessä ei ole välttämätöntä löytää yhteisymmärrystä vaan avoimuudella saadaan aikaiseksi ainutlaatuinen, voimaannuttava kokemus. (Reijonen 2005, 71-90; Arnkil ym.2005b, 83-90.)

Dialogisuus on haasteellista varsinkin siinä mielessä, että työntekijän pitää hyväksyä ja tunnustaa myös oma tietämättömyytensä esimerkiksi perheen tilanteen etenemisestä. Dialogisuudelle on ominaista sen jättämä hyvä tunne eri osapuolille. (Onnismaa, Pasanen & Spangar 2000b, 286.) Asiakkaan kohtaamisessa on aina myös kyse erilaisten asiantuntijuuksien kohtaamisesta. Siinä, missä työntekijällä on yleistä tietoutta ja taitoja, niin asiakas on oman tilanteensa ja asioidensa asiantuntija. Perhetyössä ammattilaisten luoma suhde vanhempiin mahdollistaa neuvojen tarjoamisen niin, että hierarkisen ajattelutavan voittaa niin sanottu kasvatuskumppanuus. (Nätkin & Vuori 2007, 106-108, 111.)

Dialogia käytetään huolen puheeksi ottamisen yhteydessä. Huolen puheeksiotto mahdollistaa kunnioittavan ja tukea tarjoavan keinon varhaiseen puuttumiseen. Huolen puheeksiotto on menetelmä, joka perheiden parissa työskentelevien on hyvä hallita ja sitä soveltaa. Sen avulla pystytään oma huoli ilmaisemaan konkreettisesti, huomioiden myös asioiden hyvät puolet. Menetelmän avulla synnytetään yhteistyötä verkostojen kesken ja pyritään löytämään voimavaroja eri osapuolilta tilanteen kehittämiseksi parempaan suuntaan. Huolen puheeksioton avulla pyritään voimaannuttamaan asiakasta ja sosiaalisia verkostoja. Se tukee samalla ohjaamaan toimimaan sopivasti toisin. (Arnkil & Eriksson 2005a, 10-15, 20-22, 31-35, 40.)

2.3.2 Arvostava työote

Olipa kerran viisas heimopäällikkö, jonka nimi oli ”Kaksi Koiraa”. Hän kertoi heimolleen: ”Sisälläni asuu kaksi koiraa, jotka taistelevat keskenään. Toinen koirista näkee ihmisessä hyvää, kauneutta, voimavaroja, kykyjä, vahvuutta ja onnistumista. Toinen koirista taas näkee ihmisissä pahuutta, rumuutta, vajavuuksia, heikkouksia, epäonnistumisia ja puutteita”. Hän päätti tarinansa tähän, ja heimo katseli häntä hieman ymmällään. Vihdoin joku heimolaisista uskaltautui kysymään, että kumpi koira on vahvempi? Tähän Heimopäällikkö vastasi: ”Tietenkin se, jota ruokin” (Hansen 2004, 9).

Arvostava työote korostaa ja kiinnittää huomion toimiviin asioihin, voimavaroihin ja unelmiin. Se, miten asioista puhutaan ja millaista kieltä käytetään, muodostaa kuvan todellisuudesta ja siitä, millaisen totuuden rakennamme. Vuorovaikutuksellisessa suhteessa jokainen oppii toinen toiseltaan ja vaikuttaa toisiinsa. (Hansen 2004, 9.)

Mattila kirjoittaa, miten jokainen tarvitsee arvostusta ja tietouden siitä että:

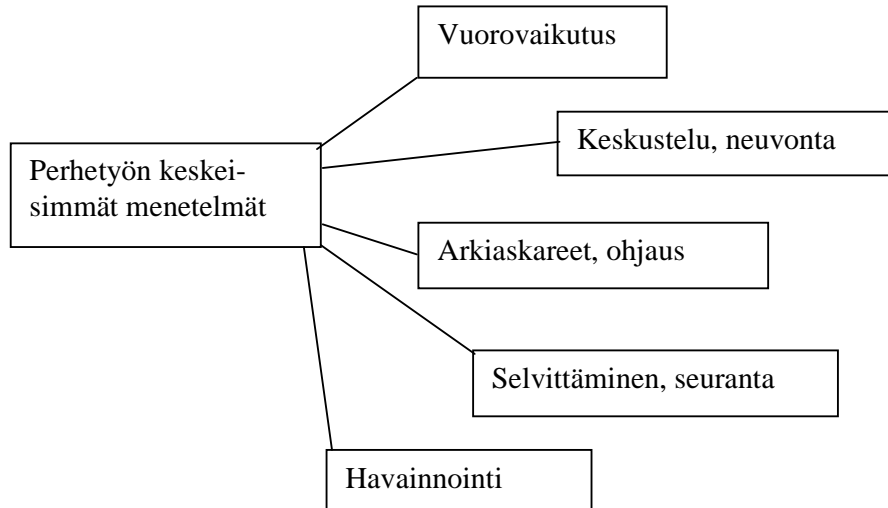
Se mitä teet, on arvokasta. Se kuka olet, on arvokasta. (Mattila 2007, 42).

Sosiaalialalla pyritään asiakkaisiin luomaan sellainen vuorovaikutuksellinen suhde, joka voimaannuttaa asiakasta ja lisää luottamusta omaan asiantuntijuuteen ja hyvinvointiin. Arvostava työote lähtee ajatuksesta, että jokaisella on muutokseen tarvittavat voimavarat ja asiantuntijuutta omasta tilanteestaan. Voimavarojen ja toimivien asioiden hyödyntäminen aloitetaan tässä ja nyt. Työntekijältä vaaditaan muun tiedon ja taidon lisäksi sosiaalista tietoa, joka mahdollistaa ennakoivan, osallistuvan ja käytännöllisen toiminnan. Perhetyössä työskennellessä ”arvostava silmä” kohdistetaan perheen arvoihin, unelmiin, selviytymistarinoihin ja hetkiin, jolloin arki on toiminut. Mahdollisuuksien esille tuominen ja osaamiseen keskittyminen auttaa toimimaan niiden puolesta eikä ongelmapuheelle jää niin paljon tilaa. Arvostavaa työtettä voi soveltaa rajattomasti ja ottaa siitä osan positiivisempaa ajattelua. Hansen tuo esille, miten perhetyön työmenetelmissä esimerkiksi verkostokarttojen teossa arvostavaa työtettä voi soveltaa. (Hansen 2004, 9-16, 36.) Asiakkaan vastuullistaminen, perheen ja sen jäsenten kyky huolehtia omista velvollisuuksistaan, on perhetyössä tärkeä tavoite. Tällöin moraalinen puhe ja syyllistäminen väistyvät asiakkaan kohtaamisen ja ohjaamisen keinojen tieltä, pyrkimyksenä vahvistaa asiakasperheen kykyä huolehtia asioistaan. (Nätkin ym. 2007, 16-17.)

2.4 Työmenetelmät

Kouluttautuminen sosiaalialan ammattilaiseksi ja jatkokouluttautumisot ohjaavat työmenetelmien käyttämisessä ja antavat uusia keinoja parempaan asiakastyöskentelyyn. Perhetyössä käytettävien työmenetelmien omaksuminen ja harjoittelu kouluttautumisen aikana antaa valmiuksia soveltaa niitä erilaisiin käytännön tilanteisiin. Alle olen laatinut kaavion Reijosen (2005, 12-22) esiintuomista työmenetelmistä (Kaavio2). Työmenetelmissä tulee esille todellinen asiakkaan kohtaaminen. Toisi-

naan konkreettista tekemistä ei tarvita vaan menetelminä korostuu kuuntelu, läsnäolo ja tuen antaminen (Mattila 2007, 33-34).

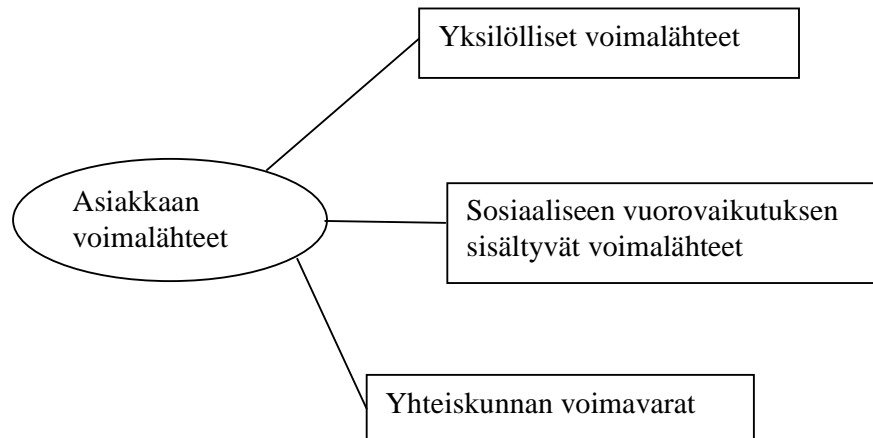
Kaavio 2: Perhetyön keskeisimmät työmenetelmät

Perhetyö on yhteistyötä, jossa moniammatillinen osaaminen tulee esille viranomais-
tahojen, perheen kanssa tehtävän yhteistyön ja verkostojen yhteistyön koordinoimi-
sen kautta. Asiakasta kunnioittavat ja voimavarakeskeiset menetelmät ovat perhetyön
toiminnassa oleellisia. Kunnioittava kohtaaminen on tärkeämpää kuin etäältä toimiva
työote. (Reijonen 2005, 12-22.)

Sosionomi-koulutuksessa syvennyttään arvomaailmaan ja menetelmiin, joita perhe-
työssä toimiessa tarvitaan. Ohjaaminen ja toiminnan tukeminen mahdollistuvat teo-
riaopintojen ja käytännön harjoitusten myötä. Sosionomit oppivatkin koulutukses-
saan sekä ohjaamisen teoriaa että käytännön työmenetelmiä. Opettelemme tuomaan
arjen voimavaroja entistä selvemmiiksi ja näkyvämmiksi, jotta niitä pystyttäisiin tie-
toisesti hyödyntämään. Se, mistä kukakin saa voimaa, mielekkyyttä ja innokkuutta
arkeensa on yksilöllinen asia ja työskennellessä on huomioitava, että jokainen on
oman elämänsä ja perhetilanteensa asiantuntija. Ohjauksen avulla pyritään tukemaan
jokaisen asiakkaan elämänhallintaa ja lisäämään itseohjautuvuutta. (Onnismaa, Pasa-
nen & Spangar ym. 2000a, 267.)

Työmenetelmänä ja käytännön toimintana ohjaus on neuvontaa, jolla pyritään yhteistyössä asiakkaan kanssa löytämään uusia näkökulmia, tapoja toimia tilanteessa, jossa on turvallista kertoa avoimesti ajatuksista ja tunteista. Ohjauksella pyritään tietystä lähtökohdasta kohti asetettuja tavoitteita. Kokonaistilanteeseen ja tavoitteiden laadintaan vaikuttavat sekä yksilön omat toiveet ja voimavarat että sosiaalisen ympäristön ja yhteiskunnan vaatimukset ja mahdollisuudet. (Onnismaa ym. 2000b, 19.) Särkelä (2001) tuo esille, miten yhteiskuntaan on toisinaan vaikeaa ja mahdotontakin vaikuttaa, jolloin yksilön voimavarojen tukeminen ja kehittäminen mahdollistaa ratkaisuihin pääsemisen. Yhteiskunnallinen tietämys tulee osaksi asiakkaan tilanteen parantamista ja kokonaisuutta, miettiessä esimerkiksi työ- ja asumismahdollisuuksia. (Särkelä 2001, 11-26.)

Elämänhallintaa ja itseohjautuvuutta tuettaessa pitää tiedostaa voimavarojen lähteet ja miten niitä pystytään lisäämään. Onnismaa (2000a) on kuvannut Riikosen mallia, jossa asiakkaiden voimalähteet sijoittuvat kolmeen tasoon: yksilölliset voimalähteet, sosiaaliseen vuorovaikutukseen sisältyvät voimalähteet ja yhteiskunnan voimavarat (Onnismaa 2000a, 46). Tältä pohjalta olen laatinut alle kaavion kuvaamaan asiakkaiden voimalähteitä (Kaavio 3). Asiakkaiden kanssa työskenneltäessä ammattilaisen pitää huomioida koko kokonaisuus, tämä mahdollistaa voimavarojen hyödyntämisen. Voimavarojen tunnistamisessa ja vahvistamisessa ensisijaiseksi nousee vuorovaikutus. Ammattitaitoon kuuluu osata valita kieli ja käsitteet, joiden avulla pystytään todellisuutta kuvaamaan niin, että kaikki osapuolet hahmottavat saman kuvan. Sopiva tapa puhua käsillä olevasta asiasta on tärkeää, kuten myös kyky ohjata toimimaan sopivasti toisin ja esittää uusia näkökulmia. Asiakkaan ohjaamisessa yhdistyykin tiedon jakaminen, mallin näyttäminen konkreettisesti tilanteessa ja sanoilla opastaminen. (Järvinen ym. 2007, 139-141.)

Kaavio 3: Asiakkaan voimälähteet Riikosen mukaan

Koulutetun työntekijän pitää pystyä huomioimaan tilanne, jossa keskustelu ja pohdinta eivät tuo tulosta. Toiminnalliset menetelmät, esimerkiksi liikunnalliset toiminnot, erilaisten korttien ja symboleiden käyttö, piirtäminen sekä verkostokartta, saattavat avata tilannetta. Tällöin ohjaajan rooli on tärkeä. (Järvinen ym. 2007, 143-145; Reijonen 2005, 72-79.) Työmenetelmien käyttö on olennainen osa sosiaalialan ammattilaisuutta ja pyrkimyksenä voidaankin nähdä työmenetelmätaitojen entistä parempi hallinta. Alan ammattilaiset ovat alkaneet 2000-luvulla kehittämään työmenetelmätaitoja ja tuomaan toimiviksi todettuja käytäntöjä esiin sekä yhteiseen käyttöön niin sanottuina ”hyvinä käytäntöinä”. (Nätkin ym. 2007, 15-16.)

3 PERHETYÖ

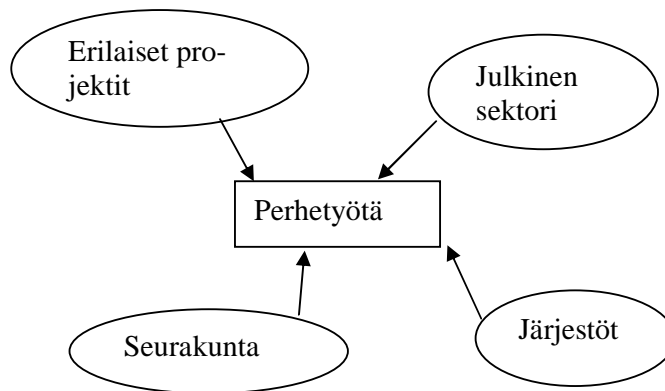
3.1 Perhetyön määrittelyä

Perhetyön määritelmä on laaja ja epäselkeä. Jo perheen määrittely on moninainen. Perheitä muodostavat avioparit, avoparit ja yksinhuoltajat. (Helminen 2006, 16.) Yhteensä lapsiperheitä, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi, oli Suomessa vuoden 2007 lopussa 1 438 000 perhettä (Tilastokeskus 2008). Eirola (2003, 19) tuo esiin neljä lapsiperhetyyppiä. Perheitä, joissa vanhemmat elävät avioliitossa, on mää-

rällisesti eniten (42%) ja avoliitossa elävien määrä (21%) on toiseksi suurin. Yksinhuoltajaperheiden (alle 13%), varsinkin perheiden ,joissa äiti asuu lasten kanssa, ja uusperheiden määrä on kasvamassa. (Tilastokeskus 2008.)

Perhetyön toimet kohdistuvat erilaisiin perheisiin, jotka ovat erilaisissa tilanteissa. Uudessa lastensuojelulaissa perhetyö määritellään yhdeksi avohuollon tukitoimeksi. Helminen tuo esille perhetyön roolin sosiaalialan peruspalveluna (Helminen 2006, 30). Lastensuojelulain mukaisesti se pyrkii tukemaan lasten myönteistä kehitystä ja vahvistamaan vanhempien ja huoltajien kasvatusmahdollisuuksia. (Lastensuojelulaki 2007.)

Perhetyötä toteuttaa julkinen sektori muun muassa lastensuojelun ja päivähoiton aloilla sekä erilaiset järjestöt ja seurakunta. Nykyisin perhetyötä esiintyy paljon projektien muodossa. (Helminen 2006, 95; Reijonen 2005, 19; Nätkin ym. 2007, 7.) Lähteitä käyttäen olen laatinut kaavion, jossa tuodaan esille perhetyön järjestäjiä (Kaavio 4). Perhetyössä toimitaan usein yhdessä muiden ammattilaisten kanssa, jolloin eri koulutuksen saaneiden tietoja ja taitoja pyritään soveltamaan. Perhetyön toiminnot ovat kirjavia, osittain päällekkäisiä ja vaihtelevat suuresti kunnittain. Yhteistä perhetyön toiminnoille on kohdistuminen perheisiin ja niiden jäseniin, joko yhdessä tai erikseen. Perhetyö on arjessa tukemista ja eriasteista interventiota perheen elämään. (Reijonen 2005, 3, 10; Nätkin ym. 2007, 7.) Varhaisen intervention avulla pyritään ennaltaehkäisemään vanhemmuuden ongelmia, tilanteiden kärjistymistä ja vähentämään huostaanottojen määrää (Kekkonen 2005, 3; Nätkin ym. 2007, 53-54). Esimerkiksi lastensuojelun alainen perhetyö on samanaikaisesti perheille tarjottua palvelua, perheen riskien kontrollointia ja perheen ongelmiin puuttumista (Nätkin ym. 2007, 65, 76).

Kaavio 4: Perhetyön järjestäjiä

Ennaltaehkäisevä perhetyö on suunnattu turvaamaan väliaikaisissa arkielämän tilanteissa, joissa perhe tarvitsee tukea. Ehkäisevä työ edellyttääkin vaikeuksien havaitsemista aikaisessa vaiheessa, jolloin lähdetään tukemaan lapsen ja nuoren vanhempien tai huoltajien kasvatusmahdollisuuksia ja turvaamaan suotuisa arkiympäristö. Lapsiperheille suunnattu perhetyö tukee muutostilassa olevia perheitä suunnitelmallisesti ja kokonaisvaltaisesti. Monenlainen kasautunut huoli uuvuttaa ja vaikeuttaa perheen arkea, jota perhetyö pyrkii tukemaan huolenpidon, lastenhoidon ja kasvatuksen keinoin sekä vanhemmuutta tukemalla. Perhetyö pyritään pitämään mahdollisimman matalan kynnyksen palveluna, jolloin sitä on helpompi ottaa vastaan ja se täyttää paremmin tehtävänsä. (Järvinen ym. 2007, 36-37.) Kotipalvelun muodossa tehtävä ennaltaehkäisevä perhetyö pyritään turvaamaan ja toteuttamaan kaikille avoimena palveluna (Reijonen 2005, 23). Lapsiperheille kohdistettu kotipalvelu on tosin vähentynyt 1990-luvulla. Viime vuosina perhetyötä on painotettu lastensuojelun tukitoimena, joka on huolipainotteista ja vaatii alkaakseen jonkin erityistilanteen perheessä. (Reijonen 2005, 27.)

Perhetyötä toteutetaan pääsääntöisesti perheen kotona, jossa asiakas on omalla alueellaan ja aito arjen ilmapiiri ja ympäristö tulevat esille (Häggman-Laitila, Euramaa, Hotari, Kaakinen & Hietikko 2001, 42). Perhetyön toimintaan, työtapoihin ja -menetelmiin vaikuttaa lastensuojelulain lisäksi sosiaalihuoltolaki ja laki lasten päivähoidosta. Kuntien tehtävänä on laatia suunnitelma, toimeenpanna ja arvioida lasten ja

nuorten hyvinvointityötä. Kuntien tulee suunnitelmissa huomioida perhetyölle määritellyt tehtävät ja toiminta-alueet. (Kuntatiedon keskus 2008.) Perhetyö voidaankin nähdä osana laajempaa perhepolitiikkaa ja hyvinvointipolitiikkaa (Nätkin ym. 2007, 8-9).

3.2 Perhetyön tehtävä ja lähtökohdat

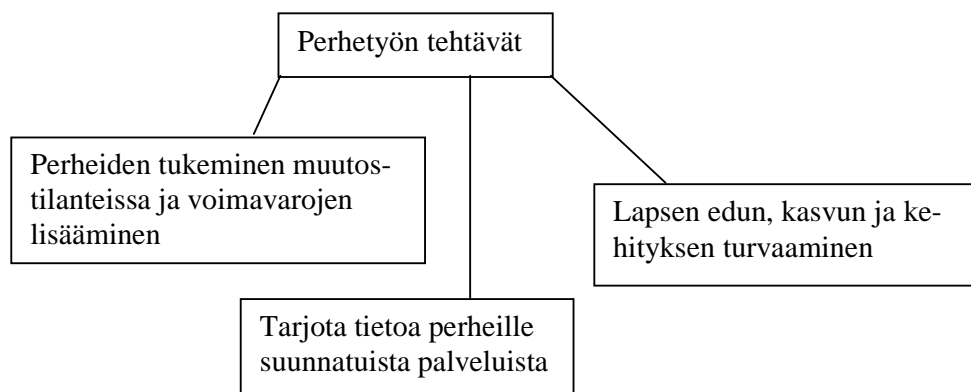
Ensimmäinen tehtävä perhetyön alkaessa on varmistaa, että lapsi on turvassa. Ja viimeinen tehtävä perhetyön päättyessä on varmistaa, että lapsi on turvassa (Lahtinen 2007).

Perhetyössä kohdataan perhe, lapsia ja nuoria. Perheen ja vanhempien merkitys lähtökohtien luojina kasvatuksessa on tärkeä ja vastuullisen vanhemmuuden, arjen sujuvuuden ja elämänhallinnan lisäämisen merkitys on suuri. Vanhempien roolin merkitys ja perheen yleiset arvot sekä perheenjäsenten keskinäiset roolit vaikuttavat lasten ja nuorten kasvuun ja koko perheen hyvinvointiin. Hyvinvointi ja terveys perustuvat toiveikkaaseen tulevaisuuteen suuntautumiseen, jota tasapuolinen ja vuorovaikutuksellinen perhe-elämä luo. Arjen tasapainoa sekä taloudellista, psyykkistä että sosiaalista puolta tuetaan perhetyön menetelmin. (Helminen 2006, 7-15, 37-41.)

Perhetyön tavoitteena on lähteä toimimaan painottaen lapsen parasta ja korostaen ratkaisuja ja toimintamahdollisuuksia ongelmien ja vaikeuksien sijaan. Pohjana ja perhetyön motiivina on huoli perheestä ja lapsista. (Nätkin ym. 2007, 18-20.) Keskeistä on perheen kohtaaminen, jolloin kunnioittava ja arvostava asenne mahdollistaa tunteen hyväksytyksi tulemisesta. (Helminen 2006, 70-72, 159-160.) Vaikka perhetyön aloittamiselle voidaan nähdä monia syitä, yhteistä kuitenkin on se, että työntekijä toimii perheessä sekä kontrollina että perheen tukena (Hansen 2004, 18). Arnkil ja Eriksson (2000a) tuovat esille, miten sosiaalinen tuki ja kontrolli nähdään liian usein vastakohtina, vaikka ne liittyvät aina toisiinsa. Tärkeää on hahmottaa niiden suhde toisiinsa auttamistyössä, jolloin yhdistelmä voi olla voimaannuttava tai alistava. Voimaantuminen kuvaakin tuen osalta voimavarojen vahvistamista riippuvuuden sijaan ja kontrollin osalta asiakkaan oman hallinnan lisäämistä työntekijän omien sääntöjen sijasta. Kontrolli ilmeneekin pääasiassa tukena asettaa ja ylläpitää rajoja.

Tukena nähdään puolesta tekemisen sijasta oman tiedon jakamista ja kannustamista. (Arnkil ym. 2000a, 31-33.)

Perhetyö vastaa kahdenlaiseen tehtävään: se pyrkii turvaamaan lapsen edun, kasvun ja kehityksen sekä turvaamaan ja tukemaan perheitä muutoksissa. Avohuollon tuki-toimenpiteenä perhetyö myös pyrkii takaamaan tietoa palveluista, joita perheelle on tarjolla. (Järvinen ym. 2007, 77-78; Reijonen 2005, 17-26.) Alle olen laatinut kaavioon perhetyön keskeisimmistä tehtävistä (Kaavio 5) edellä mainittuja lähteitä käyttäen.

Kaavio 5 : Perhetyön tärkeimmät tehtävät

Perheet voivat hakeutua tai ajautua perhetyön piiriin esimerkiksi tarvitessaan apua lasten kasvatuksessa, parisuhteen vaikeuksien heijastuessa perhetilanteeseen tai muun syrjäytymisriskiä aiheuttavan vaikeuden johdosta (Häggman-Laitila ym. 2001, 22). Yhä useammissa perheissä kohdataan kriisejä, jotka johtuvat elämäntilanteista. Esimerkiksi työttömyys ja köyhtyminen sekä mielenterveydelliset ongelmat ovat haasteita, joiden kanssa nykyään yhä useampi lapsiperhe kamppailee. Perheen resurssit ja voimavarat voivat olla koetuksella tasapainoillessa perhe-elämän, työn ja vapaa-ajan välillä. (Helminen 2006, 20-21, 28.) Myös perheessä tapahtuva positiivinen muutos voi luoda perheelle tuen tarpeen. Esimerkiksi lapsen syntymä tuo mukanaan asioita ja tilanteita, joihin välttämättä ei ole osattu varautua ja niissä toimiminen on haasteellista. (Reijonen 2005, 48.) Tukea voidaan tarjota vanhemmuuteen kasvamisessa, perheen sosiaalisen verkoston rakentamisessa, synnytyksen jälkeisessä ma-

sennuksessa, lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä ongelmissa tai perheen päihde- tai väkivaltaongelmissa (Reijonen 2008).

Perhetyössä pyritään niin sanottujen sinnittelyperheiden tunnistamiseen ja heidän voimavarojensa sekä elämänhallintansa tukemiseen ja lisäämiseen. Elämänhallintavalmiudet muotoutuvat perheiden elämäntilanteiden ja elämäkokemusten muuttuessa ja ovat jatkuvasti kehittyviä ominaisuuksia. Perheiden kokema yleinen elämänhallinnan tunne rakentuu osittain myös tuelle, jota tarjotaan perhetyön toimintamallien ja työmenetelmien avulla. Tärkeinä asioina nähdään yksilöllisten tekijöiden huomiointaminen ja perheiden vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen sekä yhtenevien tavoitteiden löytäminen. (Eirola 2003, 39.)

Yleisenä tavoitteena on vahvistaa perheen omaa toimintakykyä, tukea vanhemmuutta, ohjata ja opastaa lasten hoidossa sekä kasvatuksessa. Tärkeää on tukea perheen sisäisiä vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisen verkoston vahvistamista. Näihin tehtäviin pyritään hyödyntämällä erilaisia menetelmiä. Perhetyössä korostuu lähityöskentelyn ominaisuudet ja keinot. Avainasemassa ovat keskustelu, ohjaus, opastus, huolen puheeksiotto ja vanhemmuuden roolin tukeminen sekä sen etsiminen. (Järvinen ym. 2007, 84-106.) Työntekijän pitää tiedostaa, että perhe, joka jakaa arjen keskenään, sisältää monia emotionaalisia sidoksia ja jokaisella perheen jäsenellä on oma subjektiivinen kokemuksensa arjen toimivuudesta ja perheen voinnista (Reijonen 2005, 32).

Perhetyön toimin pyritään tukemaan perheen ja sen jäsenten kykyä ottaa vastuu elämästään. Auttamis- ja tukemistyössä väliaikainen kannattelu mahdollistaa kuitenkin autettavalle tunteen siitä, että hän saa tukea tarvittaessa, jolla pyritään vahvistamaan uskoa ja luottamusta myös omiin voimavaroihin. (Mattila 2007, 36.) Perhetyön tuen avulla pyritään vahvistamaan perheen voimavaroja ja tukea toimimaan niin ettei perhe nojaudu tuen varaan pitkäaikaisesti. Perheen halu saada tukea ja apua vahvistaa muutosta parempaan. (Nätkin ym. 2007, 62.)

Perhetyö pohjautuu usein seuraaviin ajatuksiin

- voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, asiakaslähtöisyys, perhekeskeisyys, työntekijöiden tuki, moniammatillinen tiimityö ja etsivä työ (Häggman-Laitila ym. 2001, 28-31; Reijonen 2005, 7).

Perhetyön vaikuttavuus ilmenee muun muassa

- perhe-elämän laadun kohentumisena, tukiverkoston vahvistumisena, myönteisen elämäntilanteen vahvistumisena ja kielteisiltä elämäntilanteilta välttymisenä (Häggman-Laitila ym. 2001, 28-31; Reijonen 2005, 7).

3.3 Perhetyön eteneminen

Perhetyö on tavoitteellista toimintaa. Sen toteuttamiseen kuuluu toiminnan suunnittelu ja arviointi. Pyrkimyksenä on vahvistaa perheiden hyvinvointia edistämällä vanhempien kykyä tehdä ratkaisuja, joiden avulla selvittää perhettä kohtaavista tilanteista. (Eirola 2003, 40.)

Perhetyön alkuvaiheessa pyritään selvittämään perheen ongelma-alueita ja tarpeita sekä voimavaroja ja perheen sisäisiä rakenteita. Kokonaiselämäntilanteen huomiointi on tärkeää alusta asti lapsen ja perheen edun turvaamiseksi. Aloituspäivästä käydään yhdessä läpi perhetyölle asetetut tavoitteet ja suunnitellaan prosessin etenemistä. Selkeiden tavoitteiden luonti alkuvaiheessa on tärkeää, sillä niiden pohjalta lähdetään tähtäämään perheen itsenäistä selviytymistä kohti. Perhetyön menetelmiä sovelletaan tilanteiden muuttuessa ja tavoitteiden toteutumista pohditaan yhdessä perheen kanssa. Perhetyön edetessä toteutetaan arviointipalaveri, jolloin tuodaan esille kehityksen suunta ja konkreettiset toimenpiteet. Perheenjäsenten oma arvio, omat tavoitteet ja, miten niiden saavuttamisessa on onnistuttu tai epäonnistuttu, pyritään tuomaan rehellisesti esille. Yhdessä työskenneltäessä on oleellista että perheenjäsenevät tulevat kuulluksi. (Järvinen ym. 2007, 74-79; Reijonen 2005, 7, 10-11, 28, 73, 113.) Omassa työssäni pidän merkittävänä perheen huoltajien haastattelua juuri siksi, että vanhempien ratkaisut ja ajatukset heijastuvat koko perheeseen. Huoltaja (äiti tai isä) on suuressa roolissa muokkaamassa perheeseen kuuluvien käsitystä tavoittelemisen arvoisesta tulevaisuudesta.

Jokaisen perhetyössä työskentelevän ammattilaisen täytyy pystyä kiinnittämään huomiota myös omiin käsityksiinsä hyvästä lapsuudesta, nuoruudesta ja oikeasta tavasta olla vanhempana. Perheiden parissa työskentelevien käsitykset heijastuvat työntekijän omaan käyttäytymiseen ja toimintaan perheen parissa. Perhetyö on osallista myös työskentelyä perheen vanhempien kanssa. Vanhempien kokemuksia ja käsityksiä hyvästä vanhemmuudesta ja lapsuudesta on hyvä tietoisesti käsitellä, sillä niiden avulla vanhemmat toimivat päivittäin kasvattaessaan lapsiaan. Työmenetelmistä esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta on hyödyllinen apuväline tähän. (Kekkonen 2005, 21, 23, 33.) Roolikartan avulla saadaan konkreettisesti tuotua esille vanhemmuuden eri roolit ja arvioitua niiden luomaa kokonaisuutta. Vanhemmuuden roolikartta työmenetelmänä lisää ja tuo esille asiakaslähtöisyyttä, jossa pyritään toimimaan selkeillä ja asiakkaankin näkyvillä olevilla toimintatavoilla. Perhetyön laadun takaajana on yhteinen toiminta, jonka avulla työ tulee näkyvämmäksi. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 5-6, 10-11.)

3.4 Yhteistyö

Perheiden kanssa työskennellessä korostuu moniammatillinen työskentely. Perheillä voi olla tavoite, jonka saavuttaminen mahdollistuu eri ammattilaisten osaamisen yhteistyönä ja samanaikaisena työskentelynä. Monitasoiset elämönhallinnan vaikeudet esimerkiksi alkoholismi, arjen kaoottisuus ja perheen jäsenien väliset voimakkaat riippuvuussuhteet sekä fyysiset ja psyykkiset sairaudet vaativat oman huomionsa (Kekkonen 2005, 65). Toimiva yhteistyö takaa perheille laadukkaan tuen ja ohjauksen kasvun tiellä. Jokaisen perheen - lasten ja vanhempien - tarpeisiin pitää pyrkiä vastaamaan paikallisen moniammatillisen asiantuntemuksen avulla. (Helminen 2006, 65.)

Perheessä ei voidakaan nähdä yhtä ongelmaa, johon tartutaan, vaan jokaisella sen jäsenellä on oma kokemuksensa siitä, mihin tukea ja kontrollia tulisi kohdentaa. Lapsia ja aikuisia kuunnellessa nousee esille tarpeita, joista toiminnan lähtökohtien tulisi löytyä. Tavoitteiden asettamisessa ja ratkaisujen löytämisessä tulee mukaan useita ammattikuntia ja työntekijöitä näkemyksineen. Moniasiakkuuden haasteisiin vastaa-

minen edellyttää, että moniammatillisessa toiminnassa pyritään ymmärtämään erilaisia näkökulmia ja näin mahdollistaa yhteistyö yli sektorirajojen. (Reijonen 2005, 96-97, 104, 113.) Perhetyössä yhteistyön tekeminen näkyy pääasiassa verkostopalaverien muodossa. Asiakkaan viranomaiskontaktien edustajat sekä mahdollisesti läheiset ihmiset tapaavat ja sopivat tuen organisoimisesta. Näkökulmia tulee esille useita ja yhteistyössä toimiminen edellyttääkin kykyä kuulla, ymmärtää ja tulkita erilaisia maailmoja. (Virtanen 1999, 24-25.)

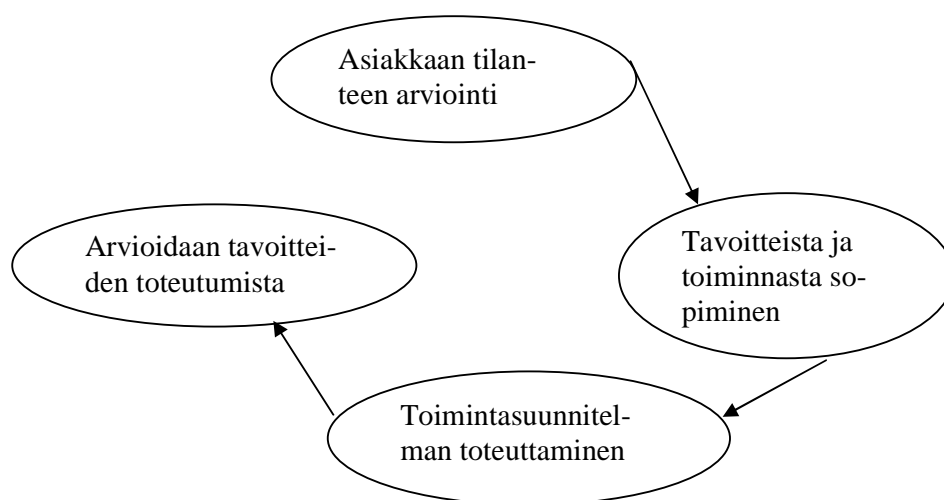
4 TAVOITTEELLINEN TOIMINTA JA RATKAISUKESKEISYYS

4.1 Tavoitteellinen toiminta

Tavoitteellisesta toiminnasta löytyy useita erilaisia jäsennyksiä. Muun muassa Berg ja Miller (1994) ovat käsitelleet tavoitteellista toimintaa ja sen ominaispiirteitä. Peter Sundman (1992) tuo esille tavoitteet ja niiden laatimisen osana ratkaisukeskeistä toimintaa ja konkreettista tekemistä. Perinteinen tutkijoiden näkemys on, että tavoitteelliseen toimintaan liittyvä tilannearvio nähdään osana tavoitteellista prosessia, kun taas osa tutkijoista on sitä mieltä, että tilannearviota tapahtuu jatkuvasti tavoitteellisen toiminnan edetessä. (Sosweb 2008.) Seuraavana esittelen ja keskityn Rostilan malliin tavoitteellisesta työskentelystä.

Tavoitteiden mukainen toiminta voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Alle olen laatinut kaavion Rostilan teorian pohjalta tavoitteellisen toiminnan etenemisestä (Kaavio 6). Ensimmäisenä arvioidaan asiakkaan tilanne ja sovitaan yhdessä tavoitteista sekä toiminnasta. Toisena lähdetään toimintasuunnitelmaa toteuttamaan yhdessä asiakkaan ja hänen sosiaalisen verkostonsa kanssa. Kolmanneksi arvioidaan toimintaa ja tavoitteiden toteutumista ennen työskentelyn päättämistä. Tavoitteellisessa työskentelyssä tulee esille, mitä pyritään saavuttamaan, miten ja mihin mennessä. Päämäärät rationaalinen toiminta kuvastaakin sitä, miten kaikki sosiaalinen, henkinen ja materiaallinen tuki hyödynnetään asiakkaan tavoitteeseen pyrkiessä. Koko ongelman-

ratkaisuprosessiin vaikuttavat lähtökohdat, josta sekä asiakas että työntekijä lähtevät. Tiedot ja teorian hallitseminen, taidot ja eettiset periaatteet vaikuttavat toiminnassa. Tavoitteiden ja kokonaistilanteen esille tuomisella pyritään selvittämään asiakkaan toiveita ja motiiveja, joiden avulla pyritään lisäämään hänen omaa toimintaansa (empowerment). Yhdessä pyritään löytämään yksilöllisesti sopivia ratkaisumalleja. Vastuu toiminnasta jaetaan ja korostetaan asiakkaan sitoutumista tavoitteisiin, joka on tuloksellisuuden edellytys. Asiakkaan ja perheen tavoitteiden selkeyttäminen tukee itsemääräytyvyyttä ja vahvuuksia vähentäen riippuvuutta työntekijöistä. (Rostila 2001, 8-16,32-34, 35-40.)

Kaavio 6: Tavoitteellisen toiminnan eteneminen

Ammattilainen sitoutuu aina asiakkaan tavoitteisiin tai antaa enintään vaihtoehtoja, miten voisi pyrkiä toimimaan ilman liiallisia vaatimuksia (Dejong P. & Kim Berg 1997). Tavoite lähtee syntymään unelmasta tai tulevaisuuden toiveesta, siitä mitä asiakas tahtoo, jolloin siirrytään ongelmatilanteesta kohti ratkaisua ja tavoitetilaa (Hirvihuhtha & Litovaara 2003, 15; Särkelä 2001, 53-59). Särkelä kirjoittaa (2001) että juuri tavoitteet saavat ihmisen liikkeelle, eivät ongelmat, jolloin ongelmien yhteinen määrittely ei ole oleellista vaan korostetaan tavoitteiden suunnittelua ja niihin keskittymistä. Hän painottaa, miten tulevaisuuden toimintaan keskittyminen mahdollistaa muutoksen, sen sijaan että keskitytään löytämään syitä jo eletystä elämästä. (Särkelä 2001, 12, 82-86.)

Tavoitteita luodessa on hyvä tuoda selkeästi esille pienetkin muutokset ja konkretisoida muutostarve yleisistä toiveista selkeiksi pieniksi palasiksi. Ratkaisuvaihtoehtoja käydään yhdessä läpi ja määritetään niiden saavuttamisen mahdollisuuksia. Ideoiden, kykyjen ja voimavarojen kirjaaminen ylös auttaa tekemään tavoitteista konkreettisia. Tavoitteet kuvataan tilana, jossa ei ole ongelmaa sen sijasta että kuvattaisiin tavoite ongelman puuttumisena. Tavoitteet voidaan konkretisoida pieniin askeliin, joilla saavutetaan tavoitetta. Jos ongelmana on aamuväsymys, tavoitteeksi voisi asettaa nousemisen aamulla sovittuun aikaan sen sijaan että asetettaisiin tavoitteeksi ”en ole aamulla väsynyt” (von Foerster 1984). Tavoitteen myönteinen muotoilu vaikuttaaakin jo mielikuviamme tasolla. Yksityiskohtaisten mielikuvien muotoileminen tavoitetilasta antaa energiaa ja innostaa. Erilaiset tunteet ja mielikuvat hyödynnetään ja käsitellään yhteisesti. (Hirvihuhta ym. 2003, 21-23, 81.)

4.2 Ratkaisukeskeisyys

Ratkaisukeskeisyys tarkoittaa sitä, että osapuolten osaamista hyödyntäen toimitaan arkisten ja elämänarvoja toteuttavien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ratkaisut löytyvät suuntaamalla huomio resursseihin ja tulevaisuuteen. Ongelmien syntyhistoriaa ei tarvitse tuntea. (Sundman 1992.) Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys voidaan nähdä laajemmin ajattelutapana ja maailmankatsomuksena (Vilèn, Leppämäki & Ekström 2008, 172). Ratkaisukeskeisen toimintatavan pohjana ovat asiakas ja yksilön voimavarat sekä keskittyminen siihen, mitä asiakas tekee oikein. Oleellista onkin positiivisiin asioihin keskittyminen ja niiden vahvistaminen. Ratkaisukeskeisessä ja voimavaruuntautuneessa toiminnassa pyritään muutosmotivaation etsimiseen ja tukemiseen. Ratkaisukeskeisyys tarkoittaa sitä, ettei ongelmaa ja sen ratkaisua lähdetä etsimään eri suunnilta. Tavoitetilaa lähdetään yhdessä tutkimaan siltä pohjalta, mitä on jo tehty oikein. Ongelma ja ratkaisu voidaan nähdä samalla viivalla, jossa asiakkaan onnistuminen tulee konkreettisesti esille lähestyttäessä tavoitetta ja oltaessa kauempana ongelmasta. Ongelmat nähdään osana elämää kuten myös ratkaisut ja voimavarat, kyvyt ja resurssit, joita pyritään vahvistamaan. (Onnismaa ym. 2000a, 48,51; Vilèn ym. 2008, 171-172.)

Voimavarasuuntautuneilla toimintamalleilla on selvä yhteys ratkaisukeskeisiin neuvonnan muotoihin. Ratkaisukeskeisyyden juuret ovat systeemisessä ja strategisessa perheterapiassa ja asiakastyö on kehittynyt ongelmanratkaisuun keskittyneestä lyhyt-terapiasta. Keskeisinä ratkaisukeskeisyyden kehittäjinä nähdään muun muassa Steve De Shazer, Insoo Kim Berg ja Elam Nunally. Suomeen ratkaisukeskeinen ajattelu- ja toimintamalli on rantautunut 1970-luvun puolivälissä. Suomessa sosiaali- ja terveystyöalan työntekijät ovat edistäneet menetelmän asettumista meille. (Hirvihuhta ym. 2003, 64; Vilèn ym. 2008, 171-172.) Ratkaisukeskeisyyden edistymistä ja tuntemusta pyrkii lisäämään Suomessa myös Ratkes- ratkaisu- ja voimavarasuuntautuneiden menetelmien edistämisyhdistys.

Ratkaisukeskeisyydessä voidaan nähdä mottona:

Se, mihin huomio kiinnittyy, kasvaa ja voimistuu (Hirvihuhta ym. 2003, 96).

Myönteistä kehitystä pyritään tukemaan ja samalla pyritään vahvistamaan kykyä soveltaa löydettyjä toimintamalleja. Työskentelyn edetessä on tärkeää käydä läpi yhdessä asetettuja tavoitteita ja tuoda rohkeasti esille uusia, vaihtoehtoisia toiminta- ja ajattelumalleja. Ratkaisuja lähdetään etsimään arjen pienistä askareista. Pyritään tukemaan toisin toimimista eikä sinällään ongelman pois sulkemista. Vahvuuksien nostaminen esille on erityisen tärkeää asiakkaiden kanssa, jotka itse vähättelevät tai kieltävät omat taitonsa. Toiminnan muuttumista parempaan suuntaan voidaan tarkastella tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Toisin toimiminen lisää uusien toimintamallien omaksumista, jolloin asiakkaan oma toiminta on ensisijainen sen sijaan että olisi vain tuen kohteena. Pienet edistymiset tavoitetta kohti on helppo havaita käytännöllisen näkökulman avulla. (Järvinen ym. 2007, 122-124 ; Onnismaa ym. 2000a, 49-55; Särkelä 2001, 64-65.)

Ratkaisukeskeisyyttä tavoitellessa voidaan hyödyntää 12 askelta kohti ratkaisukeskeisyyttä.

1. Asiakasohjautuvuus, jolloin asiakkaan ainutlaatuisuus ja oma maailmankuva ja toivomukset korostuvat
2. Kunnioitus, arvostetaan asiakkaan asiantuntijuutta ja taitoja
3. Luottamus asiakkaan voimavaroihin ja kykyihin, ja täten vahvistaa asiakkaan uskoa omiin ja perheensä voimavaroihin

4. Asiakkaan vastuu korostaa asiakkaan aktiivisuutta tavoitteellisessa toiminnassa
 5. Tavoitteellisuus ja tavoitteiden yhdessä määrittäminen on työskentelyn perusta
 6. Toiveikkuuden ja myönteisen näkökulman etsiminen ja näkeminen vaikeuksista huolimatta
 7. Keskittyminen edistymiseen, onnistumisiin, uusiin vaihtoehtoihin ja ratkaisuihin
 8. Käytettävä kieli luo todellisuutta, mikä ohjaa valitsemaan puheessa sellaisia sanoja, jotka tukevat yhteisymmärrystä ja ilmaisevat mahdollisuuksia
 9. Muutos on väistämätön ja myönteisen muutossuunnan löytäminen sekä myönteisten tapahtumien lisääminen tukee tavoitteeseen pääsemistä
 10. Myönteinen palaute ja ansionjako
 11. Yhteistyö perustuu avoimeen vuorovaikutukseen ja ajatusten vaihtoon
 12. Työntekijä tunnistaa muutosta luovia voimia ja vahvistaa niitä.
- (Vilèn ym. 2008, 172-182.)

4.2.1 Ratkaisukeskeiset kysymykset

Konkreuttinen toiminta ja tekeminen korostuvat ratkaisukeskeisessä ajattelussa (Kim Berg 1991, Sundman 1992). Tätä tukemaan käytetään avoimia kysymyksiä, joilla pyritään muodostamaan ja tukemaan uusia mahdollisuuksia ja näkökulmia (Tarkkanen 1991). Mitä, Mikä, Missä, Milloin, Miten ja Kuka- kysymysten käyttö tukee hyvien motiivien ja yhteisymmärryksen syntymistä. Kysymyksiä käytetään selvittämään tilannetta, tavoitetta ja yhteistoimintaa sekä nostamaan esille myönteisiä poikkeuksia. Niillä täydennetään toisen huomioonottamista ja kuuntelua. (Hirvihuhta ym. 2003, 101-117.)

Ratkaisukeskeiset kysymykset korostavat hyvää tulevaisuutta ja toimintaa. Asiakkaalta voi kysyä esimerkiksi ”Mikä on ensimmäinen merkki siitä, että etenet oikeaan suuntaan? Mistä huomaat sen?”. Tavoitteellisuus tulee esille kysymyksissä: ”Mikä sinun elämässäsi on erilaista sitten, kun pääset tavoitteeseesi” ja tarkentavia kysymyksiä esitetään tyylillä ” Mikä on ensimmäinen merkki siitä että olet etenemässä oikeaan suuntaan? Kuka huomaa muuttuneen käyttäytymisesi ensimmäiseksi?” Ky-

symyksissä ei kuitenkaan jätetä käsittelemättä ongelmaa vaan selvitetään, millä tavoin asia on ongelma asiakkaalle. Painotetaan kuitenkin mahdollisuutta ongelmien ratkaistavuudesta esimerkiksi: ”Mikä on tähän mennessä estänyt sinua ratkaisemasta ongelmaasi?” Ihmekysymyksen avulla selvitetään, millaista asiakkaan elämä on, kun ongelma on ratkaistu. Lähdetään selvittämään, mistä huomaa että asiat on toisin ja mikä on erilaisilla. Kysytään, mitä asiakas tekee toisin ja mistä muut huomaavat muutoksen. Voimavaroja lähdetään etsimään kysymällä jo olevista voimavaroista sekä selvittämään mitä voimavaroja vielä tarvitsee. (Vilèn ym. 2008, 182-188.)

4.2.2 Ratkaisukeskeisen tavoitteen laatiminen

Ratkaisukeskeinen asiakastyö perustuu asiakkaan omalle tavoitteenasettelulle. Tavoitteenasettelu tapahtuu yhdessä neuvotellen asiakkaan ja työntekijän kesken. Työntekijän tehtävänä on tarkentaa ja konkretisoida asiakkaan toiveita ja tavoitteita. (Vilèn ym. 2008, 182-183.) Perhetyössä tavoitteenasettelulle pohjana toimii perheen tilanteen kokonaisvaltainen kartoitus. Keskustelu painottuu toimiviin asioihin, myönteisten kehitysten ja onnistumisten analysointiin. Näin pyritään selvittämään, mitä asiakas arvostaa, kokee tärkeäksi ja minkä puolesta hän on valmis toimimaan. Asiakkaan oma selitys ja näkemys hyvistä tilanteista, siitä miten vaikeista tilanteista on aikaisemmin selvitty ja myönteisen kehityksen ilmenemisestä kuvastaa hänen maailmaansa. Suunnitellessa tavoitteita tuodaan samalla turvallisessa ympäristössä esiin ajatuksia ja arvoja, jotka vaikuttavat ongelmien pohjalla ja antavat avaimet ratkaisuihin. (Järvinen ym. 2007, 122 ; Onnismaa ym. 2000a, 49-51; Särkelä 2001, 82-86, 88-89.) Ratkaisujen löytämiseksi tulee ajatuksia esittää avoimesti. Steve de Shazer (1995) kirjoittaa, miten ratkaisu saattaa löytyä yllättäen. Hän tuo myös esille, miten yhden tavoitteen saavuttaminen ja siihen keskittyminen saattaa samalla ratkaista useampia ongelmia. (De Shazer, 1995, 119-123.)

Ratkaisukeskeinen lähestyminen pulmiin ja avun tarpeeseen on samalla myös rehellistä. Vaikeita asioita, ongelmia ja vaikeuksia ei sivuuteta vaikka painopiste on mahdollisuuksissa, toiveissa ja tavoitteissa. Yhdessä tältä pohjalta voidaan lähteä miettimään, minkälaisia käytännöllisiä toimintamahdollisuuksia löydetään tavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteiden suunnittelussa ja keskustelussa keskitytään hyvään tulevaisuuteen ja hyvän tulevaisuuden kuvaamiseen. (Vilèn ym. 2008, 183.) Ratkai-

sevana nähdään, mitä tehdään tulevaisuudessa ja millaisen tulevaisuuden asiakas tahtoo toteutuvan. Tavoitteiden saavuttamista tukee ja niitä voidaan lähteä rakentamaan onnistumisen hetkistä. Pyritään löytämään sellaisia hetkiä, niin sanottuja poikkeuksia, jolloin asiat menee toivotulla tavalla. (Riikonen 1992, 114-121.) Tavoitteiden saavutettavissa oleminen on tärkeä kannustin etenemiselle ja tavoite onkin hyvä pilkkoa pieniksi osatavoitteiksi. (Järvinen ym. 2007, 122 ; Onnismaa ym. 2000a, 49-51; Särkelä 2001, 82-86, 88-89.)

Tavoitteenasettelulla ja muutostyöllä pyritään aina parantamaan asiakkaan ja asiakasperheen kykyä selviytyä, parantaa omaa asemaansa ja lisätä elämänhallintaa. Asiakkaan voimavarojen, taitojen, kykyjen ja huolenaiheiden lisäksi tavoitetta suunnitellaessa pitää ammattilaisen huomioida lainsäädännön turvaamat oikeudet ja velvoitteet sekä riskit, joita matkalla voi syntyä. (Rostila 2001, 59-73; Vilèn ym. 2008, 52-53.)

4.2.3 Ratkaisukeskeisyys perhetyössä

Ratkaisukeskeisyys on Reijosen (2005, 78-79) mukaan perhetyössä usein taustalla. Perhetyössä ratkaisukeskeinen ajattelutapa vaatii työntekijöiltä hyvää yhteistyökykyä asiakkaan kanssa. Yhteistyökeskeisyys tarkoittaa käytännössä sitä, että hyväksytään asiakkaan ajattelutavat ja käsitykset mahdollisuuksista ja rajoituksista. (Onnismaa ym. 2000b, 282.) Ratkaisukeskeinen työskentely antaakin pallon molemmille osapuolille korostaen vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Ratkaisukeskeinen ajattelu painottaa luottamusta asiakkaaseen, siihen että muutokseen ja tavoitteisiin, jotka on asetettu ja joihin tietoisesti pyrkii, on riittävät taidot. Ajatuksia lukkiuttaa aikaisemmat epäonnistuneet ratkaisuyritykset, jotka estävät taitojen käyttämisen. (Hirvihuhta ym. 2003, 15.) Kysymykseen tuleekin taitojen löytäminen ja esiintuominen, niiden käytössä kannustaminen ja tukeminen. Tämä onnistuu ratkaisukeskeisten kysymysten ja keskustelutavan avulla. Motivoitaessa tavoitteen toteuttamiseen on sanoilla merkitystä. Jokainen tulkitsee itselle sanotut sanat, jotka vaikuttavat mielikuvaan esimerkiksi siitä, miten mahdollisena pitää omia kykyjään ja taitojaan. (Hirvihuhta ym. 2003, 15, 33-35, 46-47.) Tavoitteelliseen toimintaan pyritään saamaan tukijoiksi itselle tärkeitä ihmisiä, johon myös perhetyö pyrkii verkostoja kehittämällä ja niiden toimintaa tukemalla. Apuna asiakkaan tilanteen selvittämiseksi ja toimintasuunnitelman laatimiseksi voi käyttää ratkaisukeskeistä haastattelua. (Rostila 2001, 17.)

Arvostavaa työtettä hyödynnetään luodessa tavoitteita. Työotteeseen kuuluva menetelmä, arvostava haastattelu, mahdollistaa perheen tavoitteiden esilletuomisen ja niissä tukemisen. Tavoitteen selkeyttäminen onnistuu motivoivasti, innostaen ja kannustaen arvostavan haastattelun avulla. Sen avulla tutkitaan, mikä tässä hetkessä jo toimii ja miten toivoisi asioiden olevan. Selvitetään, mitä pitäisi olla, jotta tavoite ja toive toteutuisivat. Tulevaisuutta luodaan kielen avulla, sillä Hansen tuo esille, miten selittäessään ihminen samalla luo kuvaa ja keinoja toteutukseen. Perheen tilanteen kartoittaminen onnistuu kysymyksien avulla: ”Mitä sinä teit? Mitä muut tekivät? Millaisia ajatuksia ja tunteita se sinussa herätti?”. Hansen tuo kirjassaan myös esille mallin, jonka avulla pystytään haastattelun avulla tutkimaan onnistumista. Tällöin tuodaan käsittelyyn jokin merkityksellinen tapahtuma tai asia. Lähdetään selvittämään, mikä tässä tapahtumassa teki tärkeän ja mitä silloin tehtiin hyvin ja mitä perheen arvoja sekä unelmia tämä hyvä tapahtuma kuvastaa. (Hansen 2004, 14, 37-41.)

Ratkaisukeskeisyys antaa välineitä ongelmien ratkaisemiseksi mutta lisäksi se on myös arviointia. Työskentelyn etenemistä tavoitteen saavuttamiseksi arvioidaan ja uudelleenmääritellään ongelmia ja ratkaisuja. Ratkaisukeskeisyyden kulmakivinä toimii ajatus yksilöllisyydestä ja yksilöstä, jolla on taitoja ja kykyjä. Keskeistä onkin ongelmien uudelleenmäärittely ja tavoitteisiin sekä ratkaisuihin keskittyminen.

1. Älä korjaa sitä, mikä ei ole rikki!
2. Tee lisää toimivia asioita!
3. Tee pieni muutos siihen, mikä ei toimi!

(Hirvihuhta ym. 2003, 62-65.)

Ratkaisuja ja tavoitteen asettelua pystytään suunnittelemaan ja toteuttamaan vuorovaikutuksen avulla. Vuorovaikutuksessa voi pyrkiä hyödyntämään 5 K- periaate, joka tarkoittaa kunnioitusta, kuuntelua, keskittymistä, keveyttä ja kärsivällisyyttä. (Hirvihuhta ym. 2003, 71-80.) Ratkaisukeskeisyys tulee ilmi käytävissä dialogeissa. Dialogisuuden mahdollistajana on usko ihmiseen ja siihen, että ihmisellä on kyky kehittyä ja uudistua. Dialogisuus mahdollistaa myös avoimen ja luottamukseen perustuvan tavoitteiden etsinnän arjen lähtökohdista käsin. (Reijonen 2005, 78-79.)

5 SOSIAALISET VERKOSTOT

Jokainen ihminen vaikuttaa ajatuksillaan ja toiminnallaan läheisiinsä ihmissuhteiden kautta. Näitä tärkeitä ihmissuhteita, jotka vaihtelevat kiinteydeltään, kutsutaan kokonaisuutena ihmisen ja yksilön sosiaalisiksi verkostoksi. Näiden vuorovaikutussuhteiden avulla ihminen ylläpitää ja rakentaa omaa sosiaalista identiteettiään, antaa läheisilleen tukea ja saa sitä vastavuoroisesti itselleen. (Arnkil ym. 2005b, 45-47 ; Seikkula 1996, 16-17.)

Sosiaalisen verkoston ihmissuhteiden vastavuoroisuus tulee ilmi esimerkiksi siinä, ettei perheeseen syntynyt lapsi ole pelkästään kasvatuksen kohde vaan vaikuttaa läheistensä toimintaan ja ajatuksiin. Yksilö onkin aina osa ympäristöään. Sosiaalista verkostoa voidaan lähteä hahmottamaan yksilöstä käsin. Sosiaaliseen verkostoon luetaan yksilön perhe, suku, koulu, työsuhteet, ystävät ja muut ihmissuhteet esimerkiksi ammattiauttajat. (Seikkula 1996, 18, 21.)

Yksilön ja asiakkaan sosiaalinen verkosto tulee ottaa huomioon tilanteen ratkaisemiseksi. Kukaan ihminen ei ole yksin vaan ympäristö ja ihmiset, joihin itse vaikuttaa ja jotka vaikuttavat vuorovaikutuksessa takaisin, muokkaavat hyväksyttävää toimintaa ja ajattelumallia. Perhetyössä toimiessa on hyvä havaita, että sosiaalinen verkosto on mukana myös ongelmatilanteissa. Auttamistyötä tehdessä pitää selvittää asiakkaan ydinverkosto, joka käsittää läheisimmät ja tärkeimmät ihmissuhteet. Sosiaalisen verkoston hahmottaminen antaa asiakastyöhön voimavaroja, joita tulee hyödyntää tavoitteiden saavuttamiseksi. Usein asiakasperhe on kokonaisuus, jossa ongelmat ovat muodostuneet ja useampaa osapuolta pitää ohjata ja opastaa paremman tilanteen saavuttamiseksi. Toiminnassa on huomioitava, että ihmisten käsitykset ongelmasta ja tavoittelemisen arvoisesta tilanteesta vaihtelevat. (Arnkil ym. 2005b, 32-34, 45-47; Seikkula 1996, 26-27, 53.)

Perhetyössä voidaan toimia pelkästään perheen kanssa mutta aina mukana ovat epäsuorasti myös perheen muut vuorovaikutussuhteet. Suhteet toisiin ihmisiin vaikuttavat perheen toimintaan ja opittuihin malleihin, parhaimmassa tapauksessa antavat

voimavaroja ja tukea perheelle ja perheenjäsenille. Verkostokartta on menetelmä, jonka avulla pystytään tarkastelemaan asiakasta, hänen perhettään ja sosiaalista verkostoa. (Vilèn ym. 2008, 200-201.) Blatner (1997) kirjoittaa sosiometriasta, jonka yhtenä mallintajana voidaan käyttää sosiaalisen verkoston diagrammia eli Morenon nimittämää sosiaalista atomia. Sosiaalinen verkosto hahmottuu yksilön ympärille piirrettävien merkittävien suhteiden kautta. Malliin merkitään ihmiset, joita tarvitsee, joista välittää, joita rakastaa. Merkittäviksi koettuja asioita, eläimiä tai jo kuolleita henkilöitä merkitään verkostoksi itsensä ympärille. (Blatner 1997, 68-72.)

Perhetyön asiakkaita koskevassa tutkimuksessani selvitin sosiaalisen atomin avulla haastateltavien perheen äitien ja isän tärkeitä vuorovaikutussuhteita. Sosiaalinen atomi kuvastaakin sosiaalista todellisuutta, jonka keskiössä on toimija itse eli tässä tapauksessa perheen äiti tai isä. Kopakkala (2005) kuvaa sosiaalista atomia jokaiselle ainutlaatuisena menetelmänä, jonka avulla pystytään löytämään oleellinen näkökulma ihmisen elämään. Sosiaalisen atomin tekeminen auttaa hahmottamaan tärkeiden ja merkittävien elämänalueiden sisältöä ja ihmissuhteiden määrää, joka kuvastaa kiinnittymistä omaan sosiaaliseen ympäristöön. Kopakkala kirjoittaa, että sosiaalinen atomi kuvastaa suhteiden avulla kiinnittymistä sekä onnellisuutta, sillä masentuneella ihmisellä on atomissa vain vähän ihmisiä. (Kopakkala 2005, 138-141.) Perheille ja perheen huoltajille tukea antavat suhteet ovat tärkeitä ja niiden hahmottaminen on mielestäni hyvä lähtökohta tulevaisuuden tavoitteita ja huolenaiheita pohtiessa.

Sosiaalisen atomin haastateltavat piirsivät itselleen ja samalla haastattelun pohjaksi. Sosiaalisen atomin keskelle tulee yksilö itse ja ympärille tärkeät elämänosa-alueet sekä ihmiset ja asiat sopivaksi koettujen etäisyyksien päähän. Sosiaalisen atomin voi piirtää kuvaamaan tietyn ikäkauden merkittäviä verkostoja, kuvaamaan nykyhetkeä tai kuvastamaan esimerkiksi toivottua tulevaisuutta. (Kopakkala 2005, 140-141.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Perhetyötä, perhetyöntekijöitä ja perhetyön asiakkaita on tutkittu kohtalaisen paljon. Lastensuojelun avohuollosta ja perhetyöstä on kirjoittanut Heino (2008). Hän kirjoittaa lastensuojelun avohuollon lapsimäärän parissa vuodessa nousseen 12 000 lapsesta lähemmäs 60 000, kun taas lapsiperheille tarjotun kotipalvelun lapsimäärä on samaan aikaan vähentynyt huomattavasti. Heino on määritellyt perhetyön käsitettä, tuonut esille perhetyön kehittymisen ammattialana ja toimintamuotona. Hän tuo esille myös yhteistyön ja kehittämisen tärkeyden varhaisen tukemisen järjestämiseksi. Lastensuojelun avohuollon perhetyötä on Heikki Waris-instituution toimintatutkimuksessaan käsitellyt Myllärniemi (2007). Hän on määritellyt perhetyön avohuollon konkreettiseksi tueksi, avuksi ja toteutukseksi. Tutkimus kohdistui sosionomien (tai muiden vastaavan koulutuksen omaavien) suorittamaan työhön. Myllärniemi korostaa tutkimuksessaan perhetyössä tärkeää koko perheen huomioimista ja käytännönläheisyyttä.

Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyöissä on myös käsitelty perhetyötä. Porin lastensuojelun avohuollon perhetyön yksikköä ja asiakkaita on tutkinut viimeksi Pietinhuhta (2008) sosiaalialan opinnäytetyössään Porin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheiden kokemuksia perhetyöstä loppuvuodesta 2005. Hän selvitti perhetyön yksikön tuen vaikutusta ja perheen kokemuksia yhteistyöstä perhetyöntekijöiden sekä erilaisten verkostojen kanssa. Pietinhuhta tuo tutkimustuloksissaan esille asiakkuuden taustalla vaikuttavia elämänhallinnan vaikeuksia, esimerkkeinä vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja yleinen jaksamattomuus sekä lasten ja nuorten koulunkäyntiongelmien ja rajattomuus. Hän oli saanut selville, että asiakasperheet kokivat perhetyön tuen auttaneen heitä ja voimavarojensa lisääntyneen.

Sosiaalialan opinnäytetyöissään myös Ruotsalainen (2007) on käsitellyt perhetyötä. ”On todella hienoa, kun on mahdollista saada tämänkaltaista apua.” : perheiden kokemuksia Pohjois-Porin neuvolan perhetyöstä – työssään Ruotsalainen, on selvittänyt Lapsos-hankkeessa kehitettyä perhetyön mallia. Lapsos-hankkeeseen liittyen opinnäytetyön Perhetyön kehittäminen Pohjois-Porin neuvolassa on tehnyt Äijälä (2007).

Työssään Äijälä suunnitteli neuvolaan sopivan perhetyön mallin. Molemmissa opin-
näytetoissa tarkasteltiin myös lapsiperheiden voimavaroja, jotka nousevat myös
omassa työssäni esille.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisessa aineistossa on ajatuksena että yksityisessä toistuu yleinen. Tutki-
malla pientä määrää tarkasti saadaan näkyviin se, mikä on merkittävää. (Hirsjärvi,
Remes, Sajavaara 2007, 177.) Haastateltavien pienen lukumäärän pohjalta ei voida
tehdä laajempia lainalaisuuksia, mutta se mahdollistaa johtopäätösten tekemisen kos-
kien perhetyön asiakkaiden huolenaiheita, tulevaisuuden tavoitteita ja käsityksiä per-
hetyöstä. Tavoitteena on kvalitatiivisessa tutkimuksessa ymmärtää tutkimuskohdetta.
Neljässä tutkimushaastattelussa nousi esille samantyyliisiä asioita ja kvalitatiivinen
aineisto voidaan nähdä riittävänä silloin kun asiat alkavat kertautua. (Hirsjärvi ym.
2007, 176-177.) Eskola ja Suoranta (1996) kirjoittavat, että vastauksia tarvitaan sen
verran, kuin aiheen kannalta on välttämätöntä. Näenkin että neljä haastateltavaa vas-
tasi tutkimuskysymyksiini riittävästi. Kriteerinä voidaan nähdä myös aineiston kiin-
nostavuus valittujen tutkimusongelmien ratkaisemiseksi. (Eskola & Suoranta 1996,
35-37.) Tutkimusaineistoni antoi vastauksia kysymyksiin mutta haastateltavien vali-
kointi tutkimukseen vaikutti osaltaan tuloksiin.

Haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus (Hirsjärvi & Hurme 2000, 11).

Haastattelutilannetta sitoo tietojen luottamuksellisuus. Tutkimusmenetelmäksi valit-
sin haastattelun, sillä pyrin saamaan henkilökohtaisista asioista syvempää tietoa.
Haastatteluhetkellä pystyy myös tarkentamaan ja selventämään saatuja vastauksia.
(Hirsjärvi ym. 2000, 13-35.) Haastattelumenetelmänä on puolistrukturoitu teema-
haastattelu (Liite 3). Se mahdollistaa tiedon saannin subjektiivisista kokemuksista,
joita on pystytty jo ennalta analysoimaan. Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa ko-
konaisvaltaisen, todellisen elämän kuvaamisen ja teemahaastattelut mahdollistavat

tutkittavien näkökulman esille pääsemisen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 151-155.) Tietyt keskeiset teemat nostetaan käsittelyn aiheeksi kaikissa keskusteluissa. Haastattelu mahdollistaa suoran vuorovaikutuksen haastateltaviin, jolloin asioiden syventäminen onnistuu (Hirsjärvi ym. 2004, 194). Haastattelussa kieli on tärkeä väline, jota pystyy käyttämään yhdessä todellisuuden rakentamiseen (Hirsjärvi ym. 2000, 47-49).

Tutkimukseni koostuu neljästä haastattelusta, jotka olivat yksilöhaastatteluja. Kaikissa tutkimuksissa, kuten myös omassa opinnäytetyöhön kuuluvassa tutkimuksessani, pyritään objektiiviseen ja luotettavaan tiedon hankintaan. Laadullisessa tutkimuksessa, varsinkin pienen otannan ollessa kyseessä, saatu materiaali ja tieto eivät ole yleistettävissä. Pieni määrä haastatteluja ei tuota tilastollisesti merkittävää aineistoa mutta avaa syvemmälle tutkimuskysymyksiä kuin kvantitatiivinen tutkimus.

Opinnäytetyössäni yhdistyy teorian tieto, arkielämän arvot ja ajankohtainen näkemys perhetyöhön. Ehdottoman totuuden löytäminen en ole lähtenyt tavoittelemaan vaan pientä palaa todellisuudesta tutkimuskysymysten avulla. Haastattelu hetkien tapahtumista ei mitenkään pysty tuomaan esille kaikkia tärkeitä puolia, sillä siinä hetkessä luotua sosiaalista todellisuutta on vaikea kirjoittaa ylös. Tutkimukseni tarkoituksena on opinnäytetyön toteuttamisen lisäksi parhaimmillaan antaa jotakin ajattelemista ja uusia näkökulmia haastateltaville sekä mahdollisesti opinnäytetyöhöni tutustuville perhetyön toimijoille.

7.2 Tutkimustehtävät ja menetelmät

Tutkimuksessani tarkastelen neljää Porin perhetyön piirissä olevaa perhettä. Haastattelujen avulla selvitän perheiden huoltajien tavoitteita ja huolenaiheita sekä heidän käsitystään perhetyön tavoitteista perheidensä kohdalla. Tavoitteena on saada käsitys perhetyön asiakkaiden muutostoiveista hahmottamalla kuvaa heidän toivomastaan tulevaisuudesta.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia ovat perhetyön asiakkaina olevien perheiden huoltajien muutostoi-
veet ja tulevaisuuden tavoitteet?
2. Minkälaisia ovat perhetyön asiakkaina olevien perheiden huoltajien huolenaiheet
ja voimavarat?
3. Miten yhteneviä perhetyön asiakkaina olevien perheiden huoltajien tavoitteet
ovat heidän tiedossaan olevien perhetyön tavoitteiden kanssa?
4. Mitä opin ratkaisukeskeisyydestä ja asiakkaan haastattelemisesta opinnäytetyön
tekemisen yhteydessä?

Tutkimuksessa painotetaan perheiden tulevaisuutta ja sitä, mitä he toivovat ja pyrki-
vät saamaan perhetyöstä. Samalla jätän vähemmälle huomiolle perheiden ja haasta-
teltavien taustan sekä menneisyyden. Mielestäni kysymykset, joissa korostuu yhtei-
seksi luodut tulevaisuuden päämäärät ja ratkaisukeskeisyys antavat enemmän sekä
perheille että perhetyöntekijöille. Näkökulma, jossa huomioidaan perhetyö avohuol-
lon tukitoimena, jonka tarkoituksena on edistää perheiden hyvinvointia ja vahvistaa
jo olemassa olevia voimavaroja sekä ohjata uusien menetelmien ja toimintatapojen
käyttöön, on oleellinen. (Eirola 2003, 35-37; Reijonen 2005, 22.) Yhtenä tavoit-
teenani on oppia lisää ratkaisukeskeisyydestä ja asiakkaan haastattelemisesta. Tutki-
mukseni vaiheissa huomioin ratkaisukeskeisen näkökulman.

Tutkimusta toteuttaessa oli huomioitava mahdollisuus, että haastateltavien perheiden
huoltajien on vaikea hahmottaa tulevaisuuttaan ja tavoitteitaan. Perheessä saattaa olla
jumiutunut tai vaikeaksi koettu tilanne, jolloin tulevaisuuden suunnittelu ja tavoit-
teellinen toiminta tuntuu mahdottomalta nykytilanteen kuluttaessa kaikki voimavarat.
Tällöin pyrkimyksenä oli saada asiakkailta mielipiteitä siihen, miten tilanteessa voi-
taisiin tukea paremmin ratkaisujen löytymiseksi ja voitaisiinko perhetyötä kehittää.
Perheissä saatetaan kokea perhetyön toimet riittämättöminä tai tarpeettomina, jolloin
haastattelussa tutkimuskysymysten pohjalta tutkin tätä näkökulmaa. Esimerkiksi,
miten perhetyötä aloittaessa on yhdessä pohdittu ja tuotu näkyviin käytännön toimia
tavoitteiden saavuttamiseksi ja ovatko tavoitteet yhdessä suunniteltuja.

7.3 Laadullinen analyysi

Saatu haastatteluaineisto on kokonaisuus, jota lähdän laadullisen analyysin keinoin käsittelemään. Haastattelujen avulla etsin ja pyrin löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin, en yleisiä lainalaisuuksia. Aineisto koostuu dokumentoiduista tilanteista, joista tallentumatta jäi haastattelutilanteessa tärkeä non-verbaalinen viestintä. Haastattelussa pitää huomioida se tosiasia, että haastateltavat päättävät, mitä haluavat kertoa ja mitä tietoisesti jättää kertomatta. Laadullinen tutkimus tuottaa sellaisen aineiston, jolla on oma kielensä ja täten se on ilmaisullisesti hyvin rikas. (Alasuutari 2001, 38, 85, 149-150, 249-251.) Haastatteluissa kysymykset jakautuivat näiden teemojen mukaan, jolloin analyysi ja aineiston tulkinta on käytännöllistä suorittaa teemoittain.

Laadullinen analyysi on parhaimmillaan silloin, kun aineistoa ei ole paljon. Hirsjärvi ja Hurme tuovat esille (2000), miten analyysi alkaa jo haastatteluvaiheessa. Haastattelutilanteessa vastauksia pystyy tarkentamaan ja etsimään vastauksia syntyviin lisäkysymyksiin. Aineistossa säilyy sen alkuperäinen muoto läpi analyysin. (Hirsjärvi ym. 2000, 135-137.)

Alasuutari (2001) jakaa laadullisen analyysin kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe käsittää havaintojen pelkistämisen ja toinen ratkaisee arvoituksen. Tutkimuskysymyksen asettelulla ohjataan aineistosta hakemaan tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Havaintojen pelkistäminen kuvastaakin työskentelyn vaihetta, jossa aineistoa lähdetään tarkastelemaan tietystä näkökulmasta ja hakemaan yhteisiä piirteitä. Johtopäätöksiä tehdessä jo yksikin poikkeus pakottaa miettimään asiaa uudelleen. Havaintojen pelkistämisen avulla pyritään saatu aineisto käsittelemään niin, että asia tulee ymmärrettäväksi. Laadullinen analyysi mahdollistaa sellaisen ainutkertaisen aineiston käsittelyn, jossa eri ihmisten väliset erot ovat tärkeitä. Tulosten tulkinta on arvoituksen ratkaisemista. Viitekehys ohjaa huomion ja täten luo merkitykset, joiden avulla aineistosta luodaan kokonaisuus. Aineiston käsittely onkin jatkuvien huomioiden tekemistä, joita kirjataan ja tarkastellaan käsittelyn edetessä. (Alasuutari 2001, 40-48.)

Varsinaiseen analyysivaiheeseen lähdin sanatarkasti litteroidun tutkimusaineiston pohjalta. Näin saatu aineisto luokiteltiin, jotta yksinkertaisemmasta ja tiiviimmästä kokonaisuudesta pystyttiin löytämään vastauksien teemat. Haastateltavien vastaukset jaettiin teemojen mukaan. Teemoina olivat perhetyö, huolenaiheet, hyvän tulevaisuuden kuvaus sekä oma toiminta ja tuki. Teemoittelun avulla etsitään yhteneväisyyksiä ja eroja saaduista vastauksista ja lähdetään selvittämään niistä saatuja vastauksia tutkimuskysymyksiin. Teemoittelun apuna voi käyttää haastattelurunkoa, kuten analyysissäni olen käyttänyt puolistrukturoidun teemahaastattelun jakoa. Tutkimustuloksia esitetään sekä sanallisessa että kuviollisessa muodossa. (Eskola ym. 1996, 123-124, 135-141; Hirsjärvi ym. 2000, 138, 147, 151, 169, 173.)

Liitteenä tulee olemaan esimerkki sosiaalisesta atomista, tutkimuslupa-anomus ja haastatteluissa käyttämäni teemahaastattelulomake. Haastateltavien ja heidän perheidensä tiedot ja haastattelutulokset käsitellään luottamuksellisesti sekä esitetään tutkimustuloksissa niin, ettei niitä voida yksittäisiin perheisiin yhdistää.

7.4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat Porin perhetyön asiakkaina olevien perheiden huoltajat. Aineistona tutkimuksessani on perheen huoltajien (äiti tai isä) haastatteluista muodostuva materiaali. Porin perhetyön piirissä olevista perheistä haastattelin neljän hieman erilaisissa tilanteissa olevan perheen huoltajaa. Haastateltavat valittiin tutkimukseen perhetyöntekijöiden avulla. Perhetyöntekijät valitsivat asiakasperheistään tutkimukseen neljä asiakasperheen huoltajaa, sillä perusteella, että uskoivat näiden suostuvan. Nämä neljä haastateltavaa olivat sitoutuneet perhetyöhön jo valmiiksi. Tutkimukseni tuloksiin vaikuttaa haastateltavien valinta. Uskon jo valmiiksi sitoutuneiden asiakkaiden vaikuttavan tutkimustuloksiin niin, että perhetyöhön ollaan tyytyväisempiä kuin mahdollisesti laajempaa ja vaihtelevampaa aineistoa tutkittaessa.

Haastatteluun valituilta asiakkailta kysyttiin heidän kiinnostustaan ja lupaansa haastatteluun tekemäni kirjallisen tervehdysten turvin (Liite 1). Otin yhteyttä haastateltaviin ensimmäisen kerran puhelimitse ja sovimme tapaamisista. Haastateltavat tapasin

kaksi kertaa kasvotusten. Ensimmäisellä kerralla kävimme yhdessä läpi sosiaalisen atomin mallin (Liite 2) ja sovimme haastattelun ajankohdasta. Haastattelut suoritettiin haastateltavien kotona. Jokainen haastattelutilanne nauhoitettiin. Haastattelut olivat muodoltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joihin lähdettiin sosiaalisen atomin pohjalta. Haastateltavat olivat piirtäneet itsellensä haastattelutilannetta varten omasta tilanteestaan sosiaalinen atomi, jonka avulla kartoitettiin merkittäviä elämän osa-alueita. Teemahaastattelut toteutettiin käyttäen ratkaisukeskeisiä kysymyksiä. Haastattelujen jälkeen aineisto purettiin kirjalliseen muotoon koneelle, jonka avulla saatua aineistoa lähdettiin analysoimaan.

Tutkimuksen haastattelutilanteissa käydyt keskustelut keskittyivät tiettyihin teemoihin. Teemat määräytyivät tutkimuskysymysten kautta ja teemojen alaiset kysymykset kohdistuivat haastateltavien tekemiin sosiaalisen atomin eri osa-alueisiin. (Hirsjärvi ym. 2004, 197.)

7.5 Sosiaalinen atomi haastattelun välineenä

Haastatelluista kaikki neljä kertoivat aikaisemminkin tehneensä sosiaalisen atomin. Jokaisella oli omanlaisensa käsitys, mitä siihen ”kuului” merkitä ja jokaisen sosiaalisen atomin piirustus oli erilainen. Yksi haastateltavista oli jakanut piirtämänsä asiat ja ihmiset neljään alueeseen: viranomaiset, suku, perhe ja kaverit. Kaksi olivat piirtäneet mallin ympyrän muotoisesti niin, että hänen itsensä ympärille lähti kehä kehältä muodostumaan tärkeät ihmiset ja asiat. Yksi oli piirtänyt neliön mallisesti lähimmäiset ihmiset. Jokaisessa piirustuksessa ilmeni kuka tai mikä oli lähimpänä haastateltavaa itseään ja mitkä asiat olivat tärkeimpiä heidän elämässään. Kaksi haastateltavista oli käyttänyt piirustuksissaan osin myös viivoja kuvastamaan ihmisten välisiä suhteita. Piirustukset olivat osittain perusmallisen verkostokartan näköisiä ja toisaalta niihin oli lisätty elementtejä sosiaalisen atomin mallista (Liite 2).

Kaikki haastateltavat pitivät sosiaalisen atomin piirtämistä hyvänä ja selkeyttävänä kokemuksena. Kaksi kertoi, että piirrettynä on selkeämpi hahmottaa omaa verkostoaan ja hahmottaa, kenen kanssa on tekemisissä. Kaksi haastateltavista kuvasi pientä surua siitä selkeydestä, miten pieni verkosto heillä on lähellensä. Kopakkala on kir-

joittanut, että usein masentuneen ihmisen sosiaalinen atomi on suhteiltaan vähäinen. Molemmilla haastateltavista oli ollut masennusta, joka tällä hetkellä oli helpottanut. Kaksi mainitsi, miten mielenkiintoista on huomata muutos aikaisempiin piirustuksiin esimerkiksi jonkin ihmisen tärkeyden tai läheisyyden suhteen. Jokainen haastateltavista oli sitä mieltä, että haastattelu sosiaalisen atomin avulla oli helpompi heille, sillä se auttoi saamaan ajatukset keskitettyä johonkin itselle tuttuun ja tärkeään asiaan. Haastattelun kulkua oli myös helpompi seurata konkreettisen piirustuksen myötä.

Kristiina: et ku koko juttu käydään läpi tän kautta ni se oli sellanen..ihan jännä-juttu.. sen pystyy mielessäs niinku pystyy sanomaan mut se et sä näät sen et kuinka lähellä ne on ja se on jotenkin paljon parempi tää et sä pistät ne paperil

Anneli: niinku hahmotti nyt enemmän niinku itte sillee et siihe voi tul lisää ja siit voi lähteeki...

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineistonani olevia litteroituja haastatteluja lähdin tarkastelemaan neljän teeman mukaisesti. Teemoina ovat perhetyö, huolenaiheet, hyvän tulevaisuuden kuvaus sekä oma toiminta ja tuki. Ensimmäisenä kerron haastateltavien perustiedot.

Hyvän tulevaisuuden kuvauksella etsittiin vastauksia kysymykseen perhetyön asiakaina olevien perheiden huoltajien muutostoiveista ja tulevaisuuden tavoitteista. Huolenaiheet käsiteltiin haastateltavien huoltajien kanssa ennen siirtymistä hyvään tulevaisuuteen. Perheiden huoltajien voimavarat selkiintyivät oma toiminta ja tukiteeman kysymysten avulla. Perhetyön tavoitteista ja niiden yhtenevyydestä perheiden huoltajien tavoitteiden kanssa kysyttiin suoraan perhetyön yhteydessä haastattelun alussa.

8.1 Haastateltavat

Opinnäytetyötäni varten haastattelin neljää Porin perhetyön asiakasta. Haastateltavista kolme oli naisia ja yksi mies. Haastateltavat olivat syntyneet vuosien 1984 ja 1991 välillä eli ikäjakauma oli yli 30 vuotta. Kolmen haastateltavan osalla korkeimmat suoritettut tutkinnot olivat ammattitutkintoja, yksi niistä kolmannen asteen koulutus ammattikorkeakoulussa ja kaksi toisen asteen koulutusta ammatillisessa oppilaitoksessa. Yksi haastateltavista oli suorittanut tähän mennessä peruskoulun, mutta suunnitteli opintojen jatkamista ammatin saamiseksi. Haastateltavista kaksi oli tällä hetkellä työttömiä ja kaksi työelämässä. Jokainen haastateltavista oli yksinhuoltaja. Kahdella haastateltavista oli kaksi alle kouluikäistä lasta. Toisella kahdella oli alasteikäinen lapsi, jonka kanssa he asuivat kahdestaan mutta heillä oli myös aikuisia lapsia, jotka asuivat jo omillaan perheidensä kanssa.

Kaikki neljä haastattelua toteutettiin kolmen viikon sisällä ja haastattelut kirjoitettiin kirjalliseen muotoon heti haastattelun jälkeen. Haastatteluaineisto litteroitiin sanasta

sanaan luomaan aito kuva haastatteluhetkestä. Haastattelut tapahtuivat haastateltavien kodeissa, kolmessa tapauksessa haastateltavan kanssa kahden kesken, yhdellä haastateltavalla oli alle vuoden ikäinen lapsi kanssaan. Haastattelut kestivät keskimäärin puolitoista (1½) tuntia kappale ja ne suoritettiin ilman taukoja.

8.2 Perhetyö

Ensimmäisenä teemana haastatteluissani oli perhetyö. Kysymykset koskivat perhetyön toimintaa haastateltavien perheiden kohdalla ja perhetyön tavoitteita sekä niiden käsittelyä ja esille tuontia. Haastateltavilta kysyttiin perhetyön toiminnasta heidän perheidensä kohdalla, perhetyön tavoitteista ja miten nämä tavoitteet on laadittu.

Perhetyö toimi aktiivisesti vielä kolmessa haastateltujen perheissä mutta yhdessä perheessä perhetyö oli päättynyt äidin saatua työpaikan äitiysloman päätyttyä. Perhetyöntekijät tapasivat perheenjäseniä viikoittain sekä perheiden kotona että muualla. Tapaamiset tapahtuivat sekä vanhemman ja perhetyöntekijän tai lapsen ja perhetyöntekijän kesken, että yhteisesti koko perheen kanssa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tavoitteet on yhdessä käsitelty ja laadittu perhetyöntekijöiden kanssa. Tavoitteista keskustellaan ja niitä tarkastellaan ja muokataan tarpeiden mukaan neljän kuukauden tai puolen vuoden välein.

Anneli: he kerto mitä heillä on mahdollisuus meille tarjota niinku että minkä tyyppinen perhetyö on...kun enhän mä yhtään tienny....sitte kysyivät mun ajatuksia että mitä mä tarvin kun ei hekään voinu tietää että mitä mä tarvin

Kristiina: meil on ollu alkupalaveri ja sit on ain ollu väli..et mitä on pystytty toteuttaa ja mitä jatketaan...on sellasii väliarviointei... sitä päivää mä pelkään ku tulee se loppuarviointi...

Lastensuojelun alainen perhetyö oli alkanut toimimaan kaikissa perheissä viimeisen vuoden aikana. Yhdessä perheessä oli toiminut tätä ennen projektimuotoisena toteutettu perhetyö. Perhetyön ajoituksen tärkeys nousi esiin kahdessa haastattelussa. Yksi haastateltavista oli itse pyytänyt itselleen perhetyön tukea, kolmelle perhetyötä oli

tarjottu muun viranomaistahon toimesta esimerkiksi sairaalassa ja perheneuvolassa. Perhetyön tarpeesta ja tuen hakemisesta haastateltavat kertoivat:

Anneli: multa niinku loppu voimat, ja ku jälkikäteen mieltii ni tosi nopeesti mä pääsin sieltä jaloilleni kun mä vaan sain sen avun

Sakari: nyt kun on ollut tosa parinkymmenen eri ihmisen kanssa tekemisissä ni onhan tää aikamoinen prosessi ollut et...kyl mä aina oon ajatellu sillä tavalla et mä teen nää kaikki niinku (lapsen) takia et minunkin takia ja (lapsen) takia et kaikki menee niinku hyvin...

Tavoitteina nousi esiin vahvistaa vanhempien kasvatustaitoja ja luottamusta omaan kykyynsä kasvattaa lasta / lapsiaan oikein. Haastateltavista kolme nosti esiin epävarmuuden sääntöjen asettamisesta.

Maija: siis ei oikeen niinku et voiko sitä päättää mitä tyttö aamulla syö aamupalaksi...et se ettei antas vaan periks ja sit se syö vaan karkkia...

Haastateltavat kertoivat että perhetyö pyrkii vaikuttamaan yhteiseloön ja kahden haastateltavan mielestä vanhemman ja lapsen suhteeseen sekä kommunikaation parantamiseen.

Maija: et ois helpompi puhua ilman et ois kokoajan huudettava

Menetelmänä käytetään puhumista, keskusteluja käydään sekä vanhempien että lasten kanssa yhdessä ja erikseen. Tavoitteena kaikissa perheissä oli tuen saanti vanhemmalle. Keskustelujen avulla pyritään selkeyttämään ja vahvistamaan vanhempien voimavaroja ja luomaan sellaista kuvaa arjesta, mikä mahdollistaisi toiminnan myös haastavissa tilanteissa. Yksi haastateltavista oli muuttanut muualta Poriin, joten perhetyö auttoi häntä ihan käytännön asioissa.

*Anneli: Kouvolasta tänne Poriin ja tää oli mulle silleen vieras paikka ja sit oli ihan tällasta perehtymistä...Kela, missä, terveyskeskus...missä on mitäkin...
kaikki miten pääsi liikkumaan missäkin ja...ja ja sitte se oli yksi tähän seutukuntaan tutustuminen....ja he autto noihi päivähoitopaikkoihin tutustumisessa...
Ja ihan tällasia konkreettisia juttuja oli et sit ku muutin ni purettiin laatikoita ja kannettiin autosta tänne niitä sisään ja....kun yksinään tänne pienen kanssa tuli*

Haastateltavat, joilla oli alle kouluikäisiä lapsia, toivat esiin perhetyön avun lastenhoitajina. Perhetyö mahdollisti vanhempien asioille menon ja hetken omaa aikaa hoitamalla perheen lapsia. Tärkeää näiden kahden perheen huoltajan mielestä oli luottamus siihen, että lapset jäivät turvalliseen hoitoon ja heistä pidettiin hyvää huolta. Sosiaalisten verkostojen kehittäminen oli kahdessa perheessä tärkeä tavoite. Perhetyö tuki sosiaalisten verkostojen kehittämistä muun muassa kertomalla perhekerhoista ja muista paikoista, missä voisi tavata ihmisiä lasten kanssa.

Kolme kertoi saavansa perhetyöltä tukea ja aikaa riittävästi. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että kaupungin tarjoamalla avohuollon palvelulla on liian vähän aikaa toimia yhden perheen kohdalla ja hän olisi toivonut useamminkin perhetyön tukea. Perhetyöntekijöihin kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä ja kertoivat, että heidän kanssaan oli helppo keskustella yleisesti elämästä ja kertoa arjen asioista.

Kristiina: et mä tuntuu et soittelen yhdelle perhetyöntekijälle ihan pienimmästäkin tapahtumasta et meil on niinku tullu sellanen yhteinen juttu....et sillee ku joku muu soittaa kaveril ni mä soitan perhetyöntekijäl

...et oli joku kuka tietää kaikesta kaikki...

Haastateltavat toivat esille muitakin viranomaistahoja, joihin ovat yhteydessä. Esille nousivat mielenterveyskeskus (MTK), jossa kaksi haastateltavista kertoi käyvänsä keskustelemassa, lastenpsykologi ja perheneuvola, jossa ainakin yhdellä perheellä oli säännölliset tapaamiset kuukausittain, sekä koulut ja päiväkodit.

8.3 Huolenaiheet

Haastateltavien kanssa kävimme läpi heidän piirtämänsä sosiaalisen atomin mallin. Sen pohjalta lähdimme keskustelemaan alueista, asioista ja suhteista, joista haastateltava kantoi huolta tai jonka hän koki vaikeana.

Haastateltavilta kysyin myös, mikä saisi heidän huolensa vähenemään. Lasten kanssa kommunikaation paraneminen ja yhteiselon, arjen sujuvuus, nousi kaikilta haastateltavilta tärkeäksi. Vanhempien huolta vähentäisi säännöllinen arki ja toimivat välit

lapsiin niin, että lasten kanssa pystyisi puhumaan ja kuuntelemaan heitä sekä ymmärtämään toinen toisiaan.

Kristiina: et meil on tullu sellanen säännöllinen rytmi..

Lasten pärjääminen koulussa ja päiväkodissa vähensi huolta ja auttoi luottamaan siihen, että asiat lähtevät menemään parempaan suuntaan.

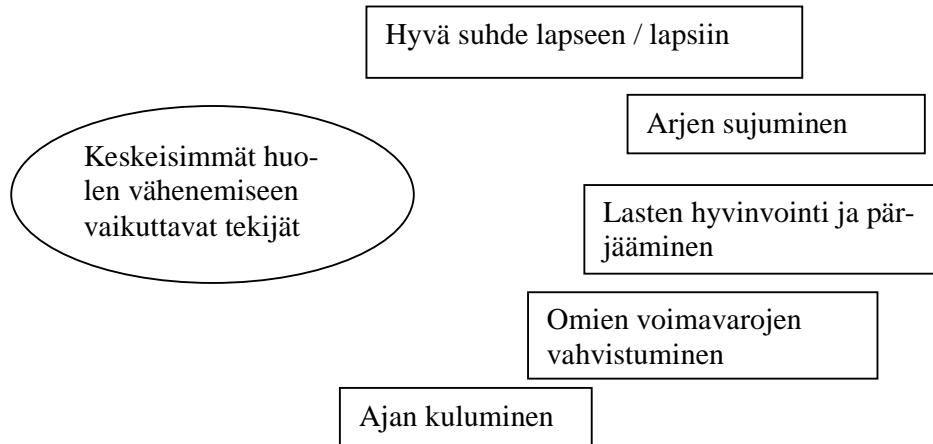
Sakari: et (lapsi) on löytänyt sieltä kavereita ja...siel on kyl ollu hyvä hänelle...

Kaksi haastateltavista toi esille sen, että huoli vähenisi jos lähellä olevat ihmiset käyttäytyisivät eri tavalla tai välit heihin olisivat paremmat. Osa haastateltavista mainitsi, että huolta vähentävät hyvät välit perhetyöntekijöihin, joiden kanssa saa keskustella. Yksi haastateltavista toi esille huolta vähentävänä tekijänä tukiperheen hakemisen ja löytymisen lastensuojelun kautta. Tukiperheen saanti vahvistaisi omaa jaksamista ja mahdollistaisi koko perheelle ihmisiä, joihin olisi mahdollista luvan kanssa kiintyä. Haastateltavan mukaan tämä vähentäisi huolta sekä antaisi niin vanhemmalle kuin lapsillekin paljon.

Kolme haastateltavista nosti esiin myös ajan merkityksen huolen vähentäjänä. Luottamus siihen, että ajan myötä asiat menevät parempaan suuntaan helpotti tämän hetken vaikeiden asioiden käsittelyä.

Sakari: mut kyl se kun vuosia menee ni se asia rauhottuu ja menee siitä automaattisesti et sillee...aika tekee niinku tehtävänsä

Anneli: Aikaa vaatii et siihen suuntaan ollaan menossa...en halua kiirehtiä et jos haluaisin niin tää tavotetila vois olla saavutettavissa paljon nopeemminkin...

Kaavio 7: Huolta vähentävät tekijät

Huolta kaikille haastateltaville aiheutti suhde lapseen/ lapseen. Yksi haastateltavista kertoi, että häntä huolestuttaa, kun lapsi on niin kovin negatiivinen kaiken suhteen. Tämä aiheutti pelkoa ja huolestumista, sillä se oli oppimisen tulosta. Haastateltava kertoi pitkästä riitaisasta liitosta, jonka näki lapsensa negatiivisen suhtautumisen taustatekijänä. Nyt se näkyi arjessa tappeluina ja päivittäisinä haukkumisina.

Maija: tuntuu tosi raskaalta kun ...haukkuu et oon laiska ja huono ihminen

Lapsen mielialan vaikutuksesta perheen ilmapiiriin mainitsi kolme haastateltavista. Vanhemmille oli haasteena osata toimia näissä tilanteissa rauhallisesti mieltään pahoittamatta tai suuttumatta. Kaksi heistä kertoi, miten helposti tulee huudettua mutta sitten nopeasti myös sovittua asia. He myös miettivät käytännön toimia, miten pystyisivät estämään tilanteiden kärjistymisen arjen tilanteissa. Yksi haastateltavista mainitsi lapsensa masentuneisuuden hämmentävän häntä, eikä hän oikein tiedä, miten aina pitäisi toimia.

*Kristiina: ku molemmat huutaa toisilles suuripiirtein ni....et mist me päästää ulos ja hoitamaan niinku tää asia loppuunasti et nyt niinku ei onnistu mikää..
et jos se (lapsi) herää sellasel hyväl pääl ni melkei koko päivä menee hyvi ku itte ei tarvi niinku menettää sitä hermoo ku pystyy puhumaan ja kaikki menee niinku hyvin...ni se onnistuu*

Huolta kannettiin myös siitä, millaisiksi lapset kasvavat. Kouluikäisten lasten vanhemmat olivat huolissaan muun muassa lastensa koulun käynnistä, ystävistä ja harrastuksista sekä sääntöjen ja sopimusten noudattamisesta. Alle kouluikäisten lasten vanhemmat kantoivat huolta omista voimavaroistaan ja siitä, miten onnistuvat tukemaan ja kannustamaan lapsiaan oppimaan uusia asioita. Yhden haastateltavan kohdalla avioeron jälkeinen tilanne oli haastava toiselle lapselle, sillä lapsi kulki paikkakunnalta toiselle vanhempiansa välillä. Yksi haastateltava toi esiin huolen poikansa kielen kehityksestä.

Yksi vanhemmista toi esille huolensa tämän hetkisestä suhteestaan uuteen kumppaniin. Hän kertoi sen vaikuttavan omaan olotilaan niin, että oli jännittynyt ja ärtysämpi, kun ei tiennyt mihin päin suhde oli etenemässä. Huolta ja väsymystä aiheutti kahdelle haastateltavista huoli muista läheisistä (omasta äidistä, sisaruksista). Haastateltavista kolme mainitsi, että kaipaisi enemmän tukea suvultaan ja tahtois paremmat välit. Kaksi haastateltavista yksinhuoltajista kantoi huolta lapsiensa väleistä muualla asuvaan vanhempaan.

Sakari: ...et aika vähän ollaan ollu yhteydessä...et (lapsen) kanssa ei pahemmin siitä puhuta kun ei (lapsi) siitä (toisesta vanhemmastaan) puhu enkä minä sitten kun ei hän puhu.....et se vähän huolestuttaa mua et (lapsi) niinku koteloi asioita

Kristiina: ja sit tuntuu ku täs o ollu kaikenäköst ku itellä on ollu masennusta...jotenkin niinku tulee sellanen et ite haluis välittää...mut mä en niinku ymmärrä niinku äidin ja noiden kaut et miksei jaks niinku välittää ja sillee....et se on tosi raskasta välillä...ja sit kun mul on se et must ei kukaan niinku silleen niinku välitä ni sit itte niinku stressaa kun yrittää kantaa kaikesta huolta

Taloudellinen pärjääminen huolestutti kahta haastateltavista, joista toisella oli avioeroon liittyvä ositus kesken. Työn saanti ja työn jatkuminen mietitytti kolmea haastateltavaa. Mielenkiintoisen ja omaan arkeen ajallisesti sopivan työn koettiin antavan itselle voimavaroja ja yksi haastateltavista toi esille, miten hän toivoisi saavansa työn kautta luotua laajempaa sosiaalista verkostoa. Yksi haastateltavista mainitsi epäilyksensä siitä, miltä tuntuu mennä opiskelemaan viiden kotona vietetyn vuoden jälkeen.

Yhdellä haastateltavista oli ollut vaikeuksia lastensuojelun kanssa. Hän koki vaikeana tavoittaa lastensuojelutoimistosta ketään, samoin kuin saada asioita etenemään mihinkään suuntaan. Vaikeana hän koki työntekijöiden jatkuvan vaihtumisen ja todellisen kontaktin puuttumisen.

Kristiina: sillo oli puhetta niinku näist tukiperhe jutuista et laitetaa hakemukset menemään ja ne niinku piti pistää ja se jäi niinku siihe

Kristiina: mä ainakin toivosin et sielt (perhetyö) tulis ain se sama työntekijä eikä paikat vaihtus ain kerran kahdes kuukaudes...et se on niinku tosi stressaavaa ku ihmiset vaihtuu

Kristiina: hyvä puoli on ollu et heidän kauttas mä olen saanut nyt (lapsensa) tonne päiväkotiin ja sit just seki et oli päiväkodis se palaveri et oli lastensuojelu, ja päiväkodin työntekijät ja perhetyöntekijää...et oli sel-lanen yhteinen verkostopalaveri.. sin tuli sit tää meen työntekijä jota en ollut itse ikinä edes nähny et se et ne oikeesti tietäs et meil on tarvetta heidän työskentelyynsä et must tuntuu et mun täytys niinku vetää kaikki kaapit ja kaikki... vaiks ulkoopäi on kaikki kunnossa ni sisält ei oo..et he ei oo niinku sitä ymmärtäny

8.4 Hyvän tulevaisuuden kuvaus

Haastateltavat ohjeistettiin miettimään vuoden päähän tulevaisuuteen. Ajateltiin, että sinä aikana kaikki asiat olisivat menneet niin kuin haastateltavat toivovat niiden menevän. Lähdettiin miettimään tilannetta, jossa vaikeudet ovat helpottaneet ja asiat ovat haastateltavan toiveiden mukaisesti. Haastatteluissa selvitettiin, miten asiat ovat, kun kaikki on hyvin. Kysymykset ohjeistivat kertomaan, miten asiat ovat paremmin tai mikä on erilailla ja toimii arjessa eritavalla kuin aikaisemmin.

Haastateltavista kaikki kokivat, että jo nyt olivat asiat menneet parempaan suuntaan. Tulevaisuuden toiveena yhdellä oli muutto maalle, jossa saisi pienen oman pihan. Kolme muuta olivat ajatelleet, että tämän hetkinen asuinpaikka ja –kunta ovat toiveiden mukaiset. Paikallaan pysyminen oli tärkeää myös lasten kasvuympäristön pysymisen kannalta.

Kristiina: ain ollu periaate se et pysytään aloillaan kun on lapset ja...oon ihan tykännyt tässä olla

Jokainen haastateltavista nosti esiin parisuhteen. Kolmella haastateltavista oli tällä hetkellä suhde ja kaksi heistä toivoisi, että tämänhetkinen kumppani olisi myöhemmin myös asuinkumppani ja arjen toimissa mukana. Yksi haastateltavista oli pääsemässä yli entisestä kumppanistaan ja toivoikin itselleen hetken aikaa ja voimavarojen vahvistumista. Tulevaisuuden toiveena olisi kuitenkin löytää ”kunnollinen” parisuhde, joka antaisi myös voimaa ja hyvää oloa arkeen. Haastateltavat kaipasivat ja toivoivat hyvässä tulevaisuudessa saavuttavansa ”normaalin elämän”, ”kunnollista yhdessäoloa”. Tällöin olisi kumppani, jonka kanssa voisi arjessa jakaa vastuun.

Anneli: mä oon parisuhteessa, asun jonkun kanssa...se ois mun normaalitila

Maija: et toinen olis auttamassa, kyllä sitä vaan miestä joissain asiois haluis...niinku et ois...ja (lapsen) vois aina jättää hänen kanssaan kun ite oon töissä öitäki

Kristiina: no esimerkiksi et toinen kävis kaupassa ettei ite tarvis käydä ja tekis vaikka ruoan välillä ja tietkö...et ihan tällasia normaaleja juttuja

Työn ja opiskelun merkitys nousi jokaisessa haastattelussa hyvän tulevaisuuden osaluueksi. Toive saada vakituinen työ ja sopivat työajat lapsia ajatellen, olivat tärkeimpiä. Myös työn sekä opiskelun kiinnostavuus antaisi haastateltavien mukaan itselle tärkeää palautetta onnistumisesta. Yksi haastateltavista toivoi, että hyvän tulevaisuuden toteutuessa olisi aikaa ja energiaa suorittaa opintoja eteenpäin. Kaksi mainitsi, miten työ- ja opiskelukavereiden olemassaolo tukisi ja tukee omaa jaksamista sekä mahdollistaa yleisen keskustelun ilman, että puhutaan jatkuvasti lasten ja perheen vaikeuksista.

Anneli: työelämässä oleminen ois yks sellanen perusjuttu...

Kristiina: et se on sellanen oma hoitokeinos et saa puhuu jostain ihan muusta (kavereiden kanssa)...se on piristävää...

Jokainen haastateltavista nosti tärkeäksi sen, että kaikki pysyisivät terveenä. Oman voinnin ja omien voimavarojen kasvamisen toi esiin kaksi haastateltavaa. Voimavarojen lisääntyminen olisi tärkeää koko perheen kannalta ja se antaisi vanhemmille tunteen siitä, että ollaan menossa parempaan suuntaan.

*Kristiina: siis mun vointi et jaksasin.... kylhän niit alamäkii ain elämäs tulee mut siis niinku ei tuis sellast uuvuttavaa omas elämäs ettei jaksas ja tuntuu et seinät kaatuu päälle
niinku lasten kans jaksas tehä asioita ja nauttia niistä et pystys niinku olee osa...enemmän niinku läsnä ja kuunnel heitä ja tukee heitä*

Hyvässä tulevaisuudessa välit lapsiin ovat jokaisen haastateltavan suunnitelmissa hyvät ja yhteiselo sujuu niin, että asioista pystyttäisiin puhumaan ja sopimaan.

Sakari: sillee et mä saan sen (lapsen) luottamuksen ja (lapsi) alkaa luottaa niinku muihinkin ihmisiin

Toiveiden mukainen tilanne mahdollistaisi myös vanhemmille omaa aikaa. Nuorten lasten vanhemmat toivat esiin mahdollisuuden nukkua enemmän. He mainitsivat myös mahdollisuuden löytää aikaa esimerkiksi ihan omaan harrastukseen ja liikku- miseen.

Anneli: kun tälle (lapselle) on tulossa hampaita ja on ite miettiny kaikkia asi- oita niin uni on ollut vähän vähänlaista....Se oli aika iso juttu se uni juttu

Kaksi haastateltavista toi esille verkoston suurenemisen tukemaan omaa jaksamista. Verkostoa toivottiin kehittyvän ympärille sekä parisuhteen kautta että työn / opiske- lun kautta. Hyvässä tulevaisuudessa kaksi haastateltavista toivoi saavansa enemmän tukea myös suvultaan.

Kristiina: ...ni tuli sellanen olo et eks mul oo mitää elämää...et kyl mä niinku puhui puhelimes mut se ei oo lähelläkää sama ku jos sä niinku näät ihmisen ja puhut sille....et jotenkin niinku se et ois tää verkosto isompi tai sillee...

Hyvän tulevaisuuden kuvassa kaksi haastateltavista kertoi tahtovansa viranomaista- hojen tukea. Esille nousi varsinkin keskusteluapu mielenterveyskeskuksessa (MTK). Koulut ja päiväkodit toki olivat osa arkea lasten kautta mutta esimerkiksi perheneu- volaan, lastenpsykologian ja perhetyöhön toivottiin tukisuhteiden päättyvän niin, että voimavarat riittäisivät ilman.

Anneli: tosi tärkeä se et saan niinku sanoo mitä mä sanon siellä (MTK) et saa ite puhuu ja mua niinku kuunnellaan et se on niinki tullu tosi tärkeeks

Kolme mainitsi haastattelutilanteissa, miten raskasta aikaa on takanapäin. Hyvän tulevaisuuden toiveisiin kuului ettei tällaisia enää tulisi siinä mittakaavassa mitä on ollut. Vaikeat avioliitot ja avioerot olivat vieneet voimia, kuten myös masennusvaiheet.

Maija: Yhtenä hetkenä vaan totesin että nyt meni ihan yli et en jaks enää, oli vaan pakko päästä pois

Anneli: onhan tää ollut tosi voimia vievää niinku viimeinen kulunut vuosi....toisaalta on mennyt säästöliekillä ja sit taas toisaalta ponnistellut ihan ylettömästi et sit ku mä pääsen siihen normaaliin tilaan mikä tää tavoitetila mulle vähän niinku on sellanen normaali...

Tavoitetilan ja hyvän tulevaisuuden kuvaus oli kahden haastateltavan mielestä vaikeaa. Yksi koki, että tässä hetkessä ei ole kovin paljon mikään huonosti ja toinen oli pyrkinyt tietoisesti vähentämään ajatusta tulevaisuudesta keskittyen tähän hetkeen. Haastattelun lopuksi kuitenkin kolme kertoi, että koki hyvän tulevaisuuden kuvauksen positiivisena. Se, että hahmottaa selkeämmin, mihin on pyrkimässä ohjaa omia ajatuksia ja toimintaa. Kaksi koki, että se vahvistaa omia voimia, kun ajattelee, että pikkuhiljaa ollaan menossa suuntaan, missä kaikki on paremmin.

Anneli: et mä en koe sitä et se ois tavoittamattomissa et se ois joku pilvilinna....kyl ne on ihan sellasii mitkä vois olla ihan totta, mut ei ihan vielä

Kristiina: et jos sul ei oo sitä tavoitetta niin pysyy vaan paikallaan tilanteessa ja vaivut vaan niinku alemmas...

8.5 Oma toiminta ja tuki

Viimeisessä teemassa selvitettiin, miten haastateltavat toimivat itse toisin tavoitellessa hyvää tulevaisuutta ja mistä he saavat voimavaroja sekä tukea. Minkä he tahtovat säilyvän elämässään ja, onko heidän saamansa tuki ollut riittävää.

Työn tukevan voiman mainitsivat työssäkäyvät kaksi haastateltavaa. Tärkeä voiman lähde oli huomata kykenevänsä pitämään tilanne kotona hyvänä ja huomata pieniä

hyviä asioita, joissa onnistuu. Haastateltavista yksi kertoi, että hyvä mieli näkyy myös työssä.

Haastatelluista yksi mainitsi luonnon ja luonnossa liikkumisen tärkeänä voiman ja hyvänolon lähteenä. Kolme muuta mainitsivat tärkeäksi liikkumisen ja sen merkityksen omaan mielialaan.

Sakari: ...et ihmisen täytyy pitää et kuntonsa et se kulkee kyl henkisen kanssa yhtämatkaa

Haastateltavista kaksi nosti esiin, miten heidän mielialansa vaikutti perheeseen. Taivotetilassa sekä sitä kohti mentäessä, kun mieliala paranisi ja pysyisi hyvänä, niin se parantaisi suhdetta lapsiin ja vähentäisi heidän huoltaan vanhemmista. Varsinkin yksi kouluikäisen lapsen vanhempi kertoi, miten paljon parempaan suuntaan kokee lapsensa olon muuttuneen, kun lapsi ei kannan niin kovin huolta omien vanhempiansa voinnista.

Maija: Hyvä päivä kun tulee niin jaksaa monta päivää....sitä unohtaa vanhat asiat ja riidat

Siihen, tuoko joku hyvän muutoksen ilmi, haastateltavat vastasivat että lapset, yhden mielestä naapurit, kolmelle seurustelukumppani ja kaikkien mielestä ystävät. Näiltä haastateltavat myös saavat tukea. Yksi haastateltavista mainitsi päiväkodin työntekijän ja lastenpsykologin tuen antajana ja hyvän muutoksen huomioijana. Perhetyöntekijät hyvän muutoksen esiintuojina tulivat esiin kaikissa haastatteluissa.

Anneli: ...siunailtiin yhdessä (perhetyöntekijän kanssa) aina että tämäkin asia on mennyt eteenpäin

Vahvistavana voimana nähtiin lasten pärjääminen. Kun lapsilla oli asiat hyvin, vanhempien oli helpompi olla murehtimatta niin paljon.

Maija: ku näkee et lapsilla menee hyvin ni itseä tukee kyllä

Sakari: tietäisi että häntä (lasta) puolustellaan ja suojellaan et kaikki on hänen hyväkseen...et se ois sellanen tärkein et se luotto tulee ja pysyy hänen kanssaan...ettei tarvisi epäillä yhtään...ni se se varmaan on

lapsen ja vanhemman välillä se tärkein..... et sit toivoo et kaikki mene hyvin vaan...

Tällä hetkellä kaksi kertoi saavansa riittävästi tukea viranomaistahoilta. Näistä mainittiin muun muassa perhetyö, perheneuvola, lastenpsykologi, päiväkotia ja mielenterveyskeskus. Yhden haastateltavan kohdalla perhetyö oli hetki sitten päättynyt. Perhetyön tukea tulevaisuudessa kaksi kertoi kaipaavansa pidempäänkin, yksi hieman lyhyemmän ajan jakson.

Anneli: siis en tiedä mis mä olisin jos en olis saanu apua...oli tosi rankkaa aikaa monella tapaa ja sit et must aina tuntu vaiks heil varmaan on tosi kiirettä niin silti must aina tuntu et ain oli silti aikaa

Kristiina: multa hävii niinku yks tukijalka vaiks ei se niinku oo ollu tukijalka vaan on ollu siinä niinku pienenä tukena... kun ittel on voimavarat paremmat ja sit ku alottaa ne opiskelut ni totta kai se (perhetyö) jää niinku vähemmäl

Sakari: et sillä tavalla et jos tulee jotain kysymyksiä ja sillä tavalla...et onhan se (perhetyö) sellanen tuki ...et kyllähän mä osaan käsitellä nää asiat muutenkin...et en mä sillä tavalla et se ois paha asia et saa ollakin tossa...et ollaa tässä kaikki nyt vielä mukana et katotaa et asiat lähtee rullaamaan...

8.6 Haastattelujen toteuttaminen ja ratkaisukeskeisyys – omat kokemukset

Opinnäytetyöni ja siihen kuuluvan tutkimuksen tekeminen oli haastavaa. Teoriaan, varsinkin ratkaisukeskeisyyteen, tuli tutustua ennalta tarkasti, sillä en ollut ennen suorittanut teemahaastatteluja enkä hyödyntänyt todellisessa haastattelutilanteessa ratkaisukeskeisiä kysymyksiä. Kysymysten muotoileminen ja yritys haastattelutilanteissa pitää ratkaisukeskeinen ajattelutapa mielessä, oli mielenkiintoista mutta samalla haastavaa. Haastattelutilanteissa yllätyin, miten helposti lähtee mukaan asiakkaan puheeseen ja myötäilemään sitä. Haastattelutilanteissa koin, että tätäkin tarvitaan vahvistamaan haastateltavien luottamusta ja tilanteen kehittymistä suuntaan, jossa saadaan rehellisiä vastauksia kysymyksiin. Positiivisesti olinkin yllättynyt, miten paljon haastateltavat kertoivat tilanteistaan ja ajatuksistaan, sillä se mahdollisti aiheiston saannin.

Koin tärkeänä yhteydenoton haastateltaviin jo ennen varsinaista tapaamistamme. Kävin esittelemässä haastateltaville sosiaalisen atomin ja pyysin heitä piirtämään tämän ennen haastattelutilannetta. Tapaaminen mahdollisti sujuvammän haastattelutilanteen, koska niin sanottu ensivaikutelma oli jo syntynyt ja haastateltavat kertoivat kokeneensa, että he saattoivat myös esittää kysymyksiä jos olivat epävarmoja jostain. Haastattelutilanteissa koin ehdottoman tärkeäksi nauhurin, sillä keskustellessa ei millään ehdi kirjoittamaan kaikkea ylös.

Itse yllätyin haastattelemisen luontevuudesta. Haastattelutilannetta aina jännittää etukäteen, joten olin positiivisesti yllättynyt lämpimästä ja avoimesta ilmapiiristä, joka haastattelutilanteissa onnistuttiin luomaan. Tärkeäksi koin ratkaisukeskeisten kysymysten läpikäynnin jo ennen haastattelutilanteita, sillä haastateltava monesti vastaa kerralla useampaan kysymykseen. Haastattelutilanteessa valmiiden kysymysten lisäksi syntyikin tarkentavia kysymyksiä keskustelun edetessä. Jatkokysymysten ratkaisukeskeisyyteen piti keskittyä. Monesti pyrki jatkamaan haastateltavan vastausta kysymällä esimerkiksi: ”Miten se näkyy? Miten se vaikuttaa?”. Haastavaa oli saada haastateltavat siirtymään hyvään tulevaisuuteen ja varsinkin pyrkimään sieltä käsin tarkastelemaan niin sanotusti menneisyyttä eli tätä hetkeä. Varsinkin pidemmän vastauksen aikana haastateltavat usein aloittivat kertomalla tästä hetkestä menneisyytenä mutta vastauksen ja ajatusten jatkuessa siirryttiin takaisin tähän hetkeen hyvässä tulevaisuudessa olemisen sijasta.

Koin ratkaisukeskeisyyden itselleni läheiseksi ja sellaiseksi alueeksi, jota tahtoisin vahvistaa. Ratkaisukeskeisyys ja ratkaisukeskeisten kysymysten käyttäminen haastateltavan kanssa tuntui luontevalta tavalta pyrkiä vahvistamaan uskoa voimavaroihin ja toimintaan kohti tavoitteita. Ratkaisukeskeisyys mahdollistaa asiakkaiden kanssa mielestäni sellainen näkökulman, jossa tärkeä luottamus asiakkaan voimiin ja omaan toimintaan, tulee esille. Itse koen tämän tärkeänä myös asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja kannustavuuden kannalta.

9 TULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimuksessani lähdin selvittämään Porin perhetyön asiakkaiden tavoitteita, huolenaiheita ja voimavaroja sekä käsityksiä heidän saamastaan perhetyöstä. Lisäksi selvitettiin, mitä ratkaisukeskeisyys ja haastattelujen toteuttaminen käytännössä opettivat minulle.

Laadultaan opinnäytetyössäni toteuttama tutkimus oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Neljää teemaa avattiin ratkaisukeskeisiä kysymyksiä käyttäen. Ratkaisukeskeisen ajattelun ylläpitäminen ja yllättävienkin lisäkysymysten syntyminen haastattelutilanteissa oli haastavaa. Haastattelutilanteista oppimista pidinkin tärkeänä kokemuksena ja nauhoitettujen haastattelujen läpikäyntiä hyvin selventävänä.

Teemahaastatteluissani ratkaisukeskeisten kysymysten avulla lähdettiin selvittämään asiakkaan omaa näkemystä hyvästä tulevaisuudesta. Haastatteluni pyrkii kuvastamaan voimavarakeskeistä ja asiakaslähtöistä ajattelua sekä auttamaan hahmottamaan konkreettisten tukitoimien suunnittelua. Sosiaalinen atomi mahdollisti hyvin perheen (perheen äidin tai isän) verkostojen hahmottamista, jonka pohjalta niitä ja niiden välisiä suhteita käsiteltiin.

Teemahaastatteluni oli aikaan sidottu ja kuvastaa haastatteluhetken ja tämän hetken ajatuksia haastateltavien elämästä ja sen osatekijöistä. Tutkimuksessani lähdettiin siitä ajatuksesta, että muutosta tapahtuu jatkuvasti valittujen tutkimustehtävien parissa. Pyrkimyksenä oli hahmottaa tämän hetken tilannetta ja tekijöitä, joita haastateltavat huoltajat näkevät elämässään. Luotettavuutta tutkimukseni tuo esille siinä mielessä, että uskon samanlaisiin tutkimustuloksiin tultavan tällä hetkellä millä tahansa tutkimusmenetelmällä. (Hirsjärvi ym.2000, 184-190.) Eskola ja Suoranta tuovat esille vahvistuvuuden-käsitteen, jonka avulla kuvataan, miten tutkimustuloksista tehdyt tulkinnat saavat tukea aikaisemmista tutkimuksista (Eskola ym. 1996, 167). Varsinkin voimavaroihin vaikuttavat tekijät olivat tulleet esille aikaisemmissa tutkimuksissa. Samansuuntaisia tuloksia oli myös perhetyön tehtävistä perheissä ja tukemisen tarpeesta erilaisissa tilanteissa.

Opinnäytetyöni tutkimus kuvaa tarkoitettuja tutkimustehtäviä ja tutkittavia ilmiöitä eli on rakenne validiteetiltaan hyvä. Tutkimustuloksista voidaan tehdä päätelmiä, mihin päin esimerkiksi haastateltavien tilanne on kehittymässä. Selkeimmin tutkimustulos kuvaa tätä hetkeä eikä siten ennusta tulevaisuutta. Tuloksiin vaikuttaa myös tutkimusmenetelmän valinta. Haastattelutilanteissa pystyy tarkentamaan sitä, mitä haastateltavat tarkoittavat, jolloin tutkimustuloksena ei ole pelkkiä sanoja ilman määritelmiä ja käsitystä niiden sisällöstä. Haastattelussa otetaan huomioon jokaisen yksilön erilaisuus ja oma elämäntilanne. Tutkimustuloksiani voi jonkin asteisesti yleistää perhetyön asiakkaita koskevissa kysymyksissä. Tutkimukseni luotettavuutta lisää pyrkimykseni tuoda esiin haastateltavien käsityksiä ja maailmaa rehellisesti. (Hirsjärvi ym.2000, 184-190.)

Hyvän tulevaisuuden kuvaus osana haastattelua mahdollisti suunnan ongelmatilanteesta kohti ratkaisuja. Opinnäytetyössäni pyrittiin ratkaisukeskeisen ajattelutavan korostamiseen, jolloin ratkaisukeskeisin kysymyksen toteutettu haastattelu vahvisti konkreettisen toiminnan ja hyvän muutoksen roolia. Kokko (2006) on tuonut esille, miten tulevaisuuden ajattelu ja sen suunnittelu on haastavaa. Vaikeissa tilanteissa käytetään selviytymiskeinona keskittymistä tähän hetkeen ja päivää kerrallaan elämiseen. (Kokko 2006, 86-88.) Tämä nousi esiin myös omissa haastatteluissani. Yksi mainitsi tietoisesti vältelleensä tulevaisuuden ajattelemista, kun pyrki jaksamaan tässä hetkessä. Kahdessa muussa haastattelussa tuli esille se, että pitää pyrkiä toimimaan tässä tilanteessa, sillä tulevaisuudesta ei koskaan tiedä. Tosin kaikki haastateltavat nostivat jollain tavalla ajan merkityksen asioiden muuttajana, suunnitellusti tai yllättäviä käännteitä mukana tuodessaan.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että avohuollon tukipalveluksi luetun perhetyön asiakkaat ovat pääosin tyytyväisiä saamaansa palveluun. Esille nousi palvelun tarjoamisen ja saannin ajankohta. Ajoituksen pitää olla sopiva siinä mielessä, että perhe kokee tarvitsevansa ja olevansa valmis ottamaan vastaan tukea, sekä vaikeudet perheessä eivät ole vielä liian haastavia avohuollon menetelmin autettaviksi. Yhdessä haastattelussa nousi esille perheen lapsen masennus, joka aiheutti hämmennystä vanhemmassa. Tuen ja tiedon antamisessa pitää huomioida perheen erityistilanteet, jotka mietityttävät ja vaikuttavat koko perheen hyvinvointiin. Tunne perhe-elämän ja oman

elämän hallinnasta on tärkeä voiman lähde, joka auttaa ratkaisemaan eteen tulevia vaikeuksia. Haastatteluissa nousi esiin perhetyö tukipilarina, joka samalla pyrkii mahdollistamaan perheiden elämänhallinnan lisäämistä ja kykyä toimia hyvässä tulevaisuudessa ilman ulkopuolista tukea.

Tutkimustuloksissa perhetyöntekijöihin oltiin tyytyväisiä ja välit heidän kanssaan koettiin hyviksi. Perhetyöntekijöihin uskallettiin luottaa, mikä on tärkeää hyvän ja rehellisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi. Tärkeänä nähtiin se, että saisi työskennellä samojen ihmisten kanssa, jotka tuntuivat silloin heidän tapauksensa. Voidaan ajatella, että jatkuva työntekijöiden vaihtuminen perheissä rasittaa asiakkaita, jolloin he kokevat, että eivät saa sellaista tukea kuin kaipaavat. Perhetyön yhtenä tavoitteena voidaan nähdä asiakkaan verkostojen vahvistamisen. Tämä tuli esille tutkimustuloksissa, sillä haastateltavien keinot sosiaalisen verkostonsa laajentamiseen olivat vähäiset ja tukea verkostoitumiseen kaivattiin.

Oleellisimmat huolta aiheuttavat alueet, joihin kohdistuivat myös muutostoiveet, olivat suhde lapsiin ja normaalin arjen tasapainon saavuttaminen. Niin sanottuun normaaliin arkeen kuului parisuhde, työ tai opiskelu ja hyvät välit lapsiin. Luottamus ja arjen säännöllisyys rajoineen nähtiin tärkeänä rakentamaan lapsi-vanhempisuhdetta ja mahdollistamaan lasten turvallinen ja hyvä kasvu. Hyvän elämän pohjana nähtiin voimavarojen riittävyys vaikeissakin tilanteissa. Perhetyön asiakkaat kokivat tarvitsevänsä tukea ja neuvoja mutta tärkeimpänä nähtiin se, että itse jaksaa olla hyvä vanhempi. Voimia antaisi lasten kanssa toimeen tulemisen lisäksi oman ajan mahdollistuminen esimerkiksi liikunnan tai muun harrastuksen parissa.

Nykyaikana nousee entistä enemmän käsittelyyn moniammatillinen toiminta. Toiminnan kehittäminen entisestään edistää asiakkaiden palvelun tasoa ja tukee perheitä haastavissa tilanteissa. Tuloksista nousi esiin ammattikuntien välinen yhteistyö, sillä jokainen haastateltava kertoi useammasta viranomaistahosta, jonka kanssa oli tekemisissä. Vastauksista voidaan päätellä, että yhteistyö ammattilaisten välillä tuki perheitä ja verkostopalaverien sekä neuvottelujen pitäminen selkeytti tilanteita. Perheiden huoltajat toivat esille sen, että näin mahdollistui asioiden selvittäminen paremmin verrattuna siihen, että jokaiselle taholle selittäisi tilanteen erikseen. Ammattilais-

ten samanaikainen tapaaminen selkeytti myös ajatusta siitä, kenen puoleen missäkin tilanteessa on hyvä kääntyä.

Perhetyön tavoitteet olivat haastattelujen perusteella samansuuntaisia kuin asiakas-perheiden huoltajien tavoitteet. Perhetyö pyrki tukemaan ja vahvistamaan perheiden arjen säännöllisyyttä ja sujuvuutta, mikä nousi tärkeäksi tavoitteeksi jokaisessa haastattelussa. Perhetyö pyrki myös vahvistamaan luottamusta sääntöjen asettamiseen ja yleisesti kasvatukseen ja keskustelemiseen lasten kanssa. Lasten vanhempien huolta vähentävänä tekijänä olivatkin hyvät välit lapsiin ja ajatus siitä, että lapsista kasvaa terveitä ja asioistaan huolehtivia nuoria. Kahdessa haastattelussa esille noussut perheen huoltajien oma aika, ja sen mahdollistuminen juuri perhetyön avulla, tuki voimavarojen vahvistumista, joka nähtiin tavoitteena sekä perhetyön että huoltajien osalta.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa olen viitannut Reijoseen, joka kirjoittaa lapsiperheiden kamppailevan usein juuri peruskasvatuksen ja toimeentulon kanssa. Olin yllättynyt, miten haastatteluissani varsinkin peruskasvatuksen haasteet todella nousivat keskeisimpään asemaan. Sosiaalisten verkostojen kaventuminen ja heikko tuen sekä turvan saanti nousi hyvin selkeästi kahden haastateltavan kohdalla esille. Sosiaalialan ammattiteissa pitääkin pyrkiä luomaan ja vahvistamaan erilaisin menetelmin asiakkaiden omia sosiaalisia verkostoja.

Aikaisemmissa tutkimuksissa esille tullut perhetyön moninaisuus tuli ilmi opinnäytetyötä tehtäessä. Sekä perhetyön määrittely että sen tehtävät ja tuen tarjoamisen muodot vaihtelivat perhetyön palveluiden tarjoajasta riippuen. Mieleeni syntyi kuva siitä, miten jokaiselle alalle on muodostunut omanlaisensa tyyli toteuttaa perhetyötä. Osaltaan näen perhetyön toimintamuotojen vaihtelevan intervention eli tilanteeseen puuttumisen voimakkuuden mukaan. Esimerkiksi kotipalvelun tarjoamassa perhetyössä korostetaan erilaisia asioita kuin lastensuojelun avohuollon alaisessa perhetyössä. Näen kuitenkin paljon yhteistä kaikilla perhetyön toimilla ja menetelmillä, joilla pyritään tavoitteeseen eli huolehtimaan ensisijaisesti lasten ja myös koko perheen hyvinvoinnista.

Aikaisemmista perhetyöhön liittyvistä tutkimuksista opinnäytetyöni eroaa korostamalla ratkaisukeskeisyyttä. Itse näen sen tärkeänä näkökulmana toiminnassa, jonka avulla pyritään kohti parempaa tilannetta. Tutkimuksen tekemisessä koin itselleni palkitsevana haastateltavien kiitoksen siitä, että haastattelu oli toiveikas ja jopa selkiinnyttävä juuri ratkaisukeskeisten kysymysten ansiosta. Opin, että ratkaisukeskeisyys on ajattelutapa, joka auttaa löytämään tietynlaisen näkökulman asioihin, sen lisäksi, että tarjoaa käytännönläheisiä menetelmiä asiakastyöhön.

Opinnäytetyöni aihetta pidin ajankohtaisena. Varsinkin kunnallisvaalien alla on jälleen keskusteltu perheiden ja lasten hyvinvoinnista. Yleisessä keskustelussa on nousut esille lapsille annetun ajan merkitys sekä yhteydenpidon merkitys koulun ja kodin sekä neuvolan ja kodin välillä. Ennaltaehkäiseviä toimia pyritään korostamaan ja niiden resursseja lisäämään. Keskusteluissa on noussut esille liian vähäinen perhetyö huolimatta pyrkimyksestä puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vaikeuksiin. Vanhemmuuden tukemiseen kaivattaisiin ehkäisevää työtä, jonka avulla estetäisiin syrjäytymistä.

Mielenkiintoista oli kuulla asiakkaiden oma määrittely tavoittelemisen arvoisesta hyvästä tulevaisuudesta. Uskon että ammattilaisena työskennellessä pitää kiinnittää huomiota juuri tähän ilman, että oletetaan jokaisen toivovan samoja asioita. Toivon, että pystyn kehittämään omaa toimintaani ja ajatteluani ratkaisukeskeisempään suuntaan. Näen että asiakastyössä, tukiessa tavoitteeseen pääsemistä askel askeleelta, arvostava suhtautuminen ja ratkaisujen näkeminen arkisessa toiminnassa tukee sekä omaa jaksamista että asiakkaiden ohjaamista. Opinnäytetyöni suurimpana antina perhetyöntekijöille näen juuri ratkaisukeskeisyyden. Toivon että alan toimijat innostuisivat korostamaan ja vahvistamaan ratkaisujen ja voimavarojen löytämistä perheiden kanssa työskennellessään.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari, P. 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus, Yliopistopaino.
- Arnkil, T. & Eriksson, E. 2005a. Huoli puheeksi – Opas varhaisista dialogeista. STAKES. Oppaita 60. Saarijärvi. STAKES.
- Arnkil, T. & Seikkula, J. 2005b. Dialoginen verkostotyö. Helsinki. Tammi
- Berg, K. & Miller, S. 1994. Tavoitteiden selkiyttäminen: Hyvin muotoiltujen tavoitteiden seitsemän ominaispiirrettä. [verkkodokumentti] [Viitattu 21.9.2008] Saatavissa: <http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/tavoitteidenselkiyttäminen.htm>
- Blatner, A. 1997. Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa. Jyväskylä. Resurssi.
- DeJong, P. & Kim Berg (1997): Interviewing for Solutions. Wadsworth Pub Co.
- De Shazer, S. 1995. Ratkaisevat erot. Tampere. Vastapaino.
- Eirola, R. 2003. Lapsiperheiden elämänhallintavalmiudet – Perheohjauksen arviointi. Kuopio. Kuopion yliopisto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi. Lapin yliopisto.
- Von Foerster 1984. [verkkodokumentti] [Viitattu 2.9.2008] Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi/FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/atkaisukeskeinentyoskentely/>
- Hansen, M. 2004. Olipa kerran perhe – Arvostava työote perhetyössä. Helsinki. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö- kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki. Stakes.
- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva. PS- kustannus.
- Helminen, M-L. & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta – Käyttäjän opas. Helsinki. Suomen kuntaliitto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. , Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes,P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Tammi

- Hirvihuhta, H. & Litovaara, A. 2003. Ratkaisun taito. Vammala. Tammi.
- Häggman-Laitila, A., Euramaa, K-I., Hotari, A-M., Kaakinen, J. & Hietikko, M. 2001. Lapsiperheiden varhainen tuki, tuen vaikuttavuus ja kustannushyöty: lapsiperhe-projektin loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Helsinki. Edita Prima.
- Kekkonen, M. 2005. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa – Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 281. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kim Berg, I.: Perhekeskeisen työn opas. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 1991.
- Kokko, R-L. 2006. Tulevaisuuden muistelu: Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki. Stakes.
- Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi: ryhmädynamiikka ja sen vaikuttaminen. Helsinki. Edita: Suomen psykologiliitto.
- Kuntatiedon keskus. Kunnan tehtävät lastensuojelussa. 2008. [Verkkodokumentti] [Viitattu 16.11.2008] Saatavissa: http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;59563;59631
- Lahtinen, P. 2007. Lapset lastensuojelun avohuollon perhetyön osapuolina. Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö. [verkkodokumentti] [Viitattu 7.11.2008] Saatavissa: www.sosiaaliportti.fi/File/c95a1b1d-e129-47ce-bd30-c836c52e9ea2/Lapset+lastensuojelun+avoh.+perhetyössä+Lahtinen.ppt
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 [verkkodokumentti] [Viitattu 2.10.2008]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leppiman, A. & Puustinen-Niemelä, S. 2006. Moniammatillisen perhetyön oppiminen ja opettaminen. Kuopio. Savonia-ammattikorkeakoulu.
- Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen – Arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva. PS-kustannus.
- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris –instituutio.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto. Tampere. Vastapaino.
- Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. 2000a. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1-ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva. WS Bookwell Oy.

Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. 2000b. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2-ohjauksen toimintakentät. Porvoo. WS Bookwell Oy.

Pietinhuhta, J. 2008. Porin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheiden kokemuksia perhetyöstä. Sosiaali- ja terveysala Pori. Satakunnan ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.

Reijonen, M.(toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön - Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu. PS- kustannus.

Reijonen, M. 2008. Perhetyö. Perhetyö avohuollon tukitoimena. [verkkodokumentti] [Viitattu 21.9.2008] Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>

Riikonen, E. 1992 Auttamistyön ongelmäkäsitykset ja haastattelukäytännöt. Ongelmakielestä kompetenssieleen. Helsinki. Kuntoutussäätiö.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö – Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä. Kopijyvä Oy: SoPhi Jyväskylän yliopisto.

Ruotsalainen, P. 2007. ”On todella hienoa, kun on mahdollista saada tämänkaltaista apua.” : perheiden kokemuksia Pohjois-Porin neuvolan perhetyöstä. . Sosiaali- ja terveysala Pori. Satakunnan ammattikorkeakoulu opinnäytetyö.

Seikkula, J. 1996. Sosiaaliset verkostot – Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki. Kirjayhtymä.

Sosweb 2008: Sosiaalityön työmenetelmät. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. [verkkodokumentti] [Viitattu 7.11.2008] Saatavissa: <http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/tyomenetelmaluettelo.htm/>
<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/tilanteessa.htm>

Sundman, P. 1992. Ratkaisukeskeisyys työmenetelmänä. SOSWEB-Sosiaalityön menetelmät. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. [verkkodokumentti] [Viitattu 21.9.2007] Saatavilla: <http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/ratkaisu>.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Tampere. Vastapaino.

Tarkkanen Tiina: Lastensuojelusta perheensuojeluun. Lapsen Maailma 9/1991.

Tilastokeskus. Perheet: Tuorein julkistus. Päivitetty 30.5.2008. [verkkodokumentti] [Viitattu 7.11.2008] <http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/index.html>.

Viinamäki, L. 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Anjalankoski. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Virtanen, P. 1999. Verkostoituva asiakastyö. Tampere. Kirjayhtymä Oy.

Äijälä, T. 2007. Perhetyön kehittäminen Pohjois-Porin neuvolassa. Satakunnan ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, Ylempi AMK-opinnäytetyö.

LIITE 1

Tervehdys hyvä perhetyön asiakas!

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaaliajaa ja olen tekemässä päättötyötäni Porin perhetyön parissa. Toiveenani on saada haastatella teitä. Haastattelun avulla pystyisin selvittämään työtäni varten teidän toiveitanne, huolenaiheitanne ja tavoitteitanne. Haastattelu auttaisi näkemään millaisia ajatuksia teillä on perheenne tulevaisuudesta ja omasta tulevaisuudestanne sen osana. Haastattelu auttaisi myös kehittämään perhetyötä ja toimimaan paremmin yhdessä teidän kanssanne.

Uskon että perheet ja lapsien huoltajat ovat monien erilaisten haasteiden edessä nykyäänä. Tahdonkin selvittää haastattelemalla teitä, millaisia ajatuksia teillä on tulevaisuudesta ja millainen tuki auttaisi parhaiten. Kaikki sanomanne tulee olemaan luottamuksellista eikä mikään tieto tule päättötyössäni olemaan sellaisessa muodossa että sitä voitaisiin yksittäisiin henkilöihin tai perheisiin yhdistää.

Toivon että saan haastatella teitä. Käytännössä pyytäisin teitä merkitsemään paperille elämääne kuuluvia alueita (esim. lapset, koti, työ), joista haastattelussa keskustelisimme. Tulen kertomaan tästä lisää ja minulle saa esittää kysymyksiä, kun tapaamme. Haastattelu tulisi olemaan teille sopivana hetkenä, ajasta ja paikasta voimme yhdessä sopia. Aikaa tulisi menemään tunnista kahteen tuntiin, joten uskon että saamme hyvin sovittua haastatteluajasta.

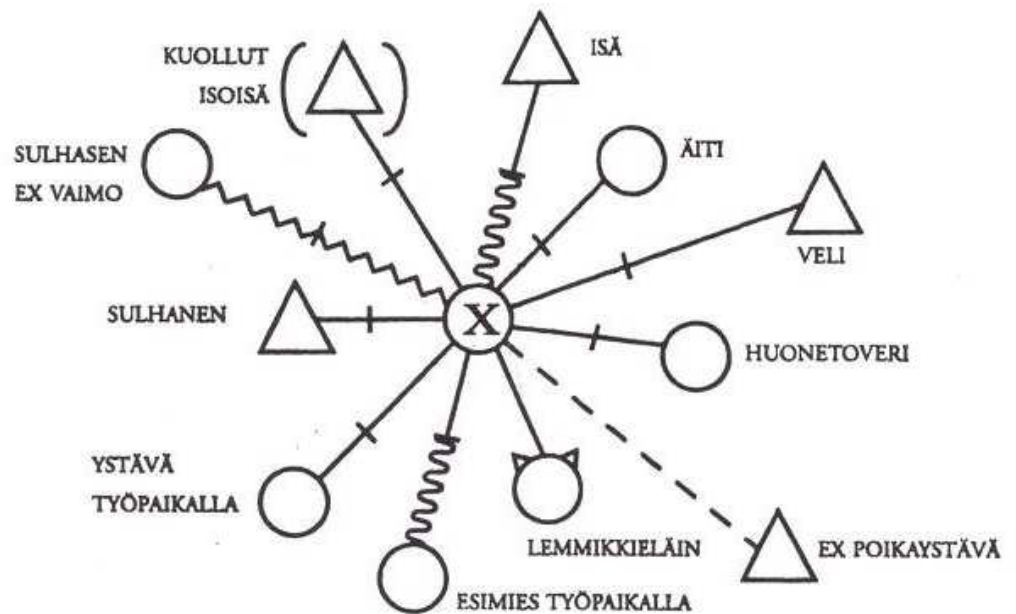
Ystävällisesti tapaamista odottaen

Alsela Nina

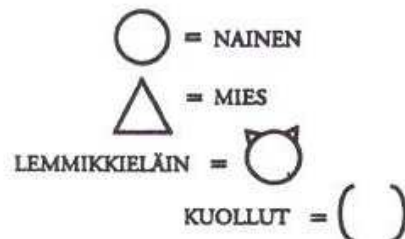
LIITE 2

Sosiaalisen atomin piirtäminen:

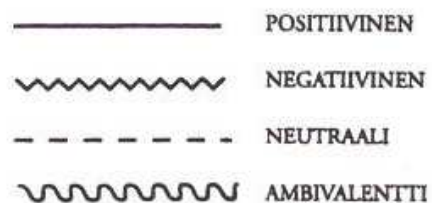
- 1 Tarvitset kynän ja paperin
- 2 Piirrä itsesi paperin keskelle esimerkiksi kuviona tai nimenä. Merkitse paperille elämäsi eri alueet, tällä hetkellä Sinulle tärkeät ihmiset tai asiat. Piirrä ne sitä keskemmälle ja lähemmäs itseäsi, mitä keskeisempiä ovat elämässäsi.
- 3 Yhdistä itsestäsi viivat merkitsemiisi ihmisiin tai asioihin.
- 4 Voit merkitä jo menneitäkin asioita tai ihmisiä, jotka kuitenkin ovat edelleen suuri osa elämääsi.

Henkilö X, tässä tapauksessa nainen, on sijoitettu kuvion keskipisteeseen. Erilaisia ihmissuhteita kuvataan käyttämällä seuraavia symboleja:

VIIVAT OSOITTAVAT ERILAISIA TUNTEITA:

LIITE 3

Teemahaastattelun eteneminen:

- Taustatiedot:

Etunimi

Syntymävuosi

Ammatti

Perheenjäsenet ja heidän ikänsä

1. Perhetyö

- Kertoisitko perhetyön toiminnasta perheesi kohdalla
- Mitkä ovat perhetyön tavoitteet perheesi kohdalla
- Miten tavoitteet on laadittu
- Miten tavoitteita on käsitelty / tuotu esille
- Miten perhetyö auttaa tavoitteen saavuttamisessa
- Millaisin keinoin perhetyö auttaa tavoitteeseen pääsemistä
- Minkälaisia käytännön vinkkejä ja neuvoja saat perhetyöltä
- Mitä perhetyö antaa perheellesi

- Sosiaalisen verkoston kartoitus sosiaalisen atomin avulla

Kerro, mitä sosiaalinen atomisi sisältää

Käydään yhdessä läpi alueita, mistä tahtoisit aloittaa ja mihin toivoisit hyviä muutoksia

2. Huolenaiheet

- Mistä asioista kannat tällä hetkellä huolta
- Mikä niissä sinua huolestuttaa
- Minkä koet haastavana tai vaikeana ja mikä siihen vaikuttaa
- Mikä saisi huolesi vähenemään

LIITE 3

3. Hyvän tulevaisuuden kuvaus (Omien tavoitteiden esiintuominen yhden vuoden päähän nykyhetkestä)

Ajatellaan vuoden päähän tulevaisuuteen, tilanteeseen jossa vaikeudet ovat helpottaneet ja asiat ovat toiveidesi mukaisesti

- Millaista nyt on, kun kaikki on hyvin
- 6 Millainen tämän sosiaaliseen atomiin merkitsemäsi alueen kohdalla on tilanne nyt, kun kaikki on mennyt toiveidesi ja tavoitteidesi mukaisesti
- 7 Miten asiat ovat nyt paremmin
- 8 Mikä on erilailta? Mitä on muuttunut?
- 9 Mitä keskeisiä eroja aikojen välillä on
- 10 Miten se näkyy arjessa? Miten te nyt toimitte? Mitä teette?
- 11 Missä asioissa sinä ja perheesi olette onnistuneet / Miten olette onnistuneet saamaan muutoksen aikaiseksi
- 12 Mistä itse huomaat muutoksen/ edistymisen
- 13 Mistä muut huomaavat tilanteen parantuneen
- 14 Millainen perhe on / Millainen itse olet nyt, kun kaikki on hyvin
- 15 Millainen olotilasi tällä hetkellä on, kun asiat ovat hyvin? Millaiset perheesi sisäiset välit ovat?

4. Oma toiminta ja tuki

- 16 Mitä olet tehnyt toisin/ Minkä kohdalla olet toiminut toisin ja perheesi on toiminut toisin
- 17 Millaisia keinoja sinulla / perheelläsi on ollut vaikeuksien voittamiseksi
- 18 Mitkä olivat sinun omia menetelmiäsi tavoitteen saavuttamiseksi
- 19 Mistä / Keneltä olet saanut voimavaroja ja tukea
- 20 Mistä olet saanut voimaa, mikä lisäsi toiveikkuutta
- 21 Millaista tuki on ollut
- 22 Mikä toimi vuosi sitten hyvin, tahdoit pysyvän elämässäsi samanlaisena
- 23 Minkälaisin keinoin perhetyö tuki tavoitteen saavuttamisessa? Millaista tukea koit saavasi itse ja mitä perheesi sai? Oliko se tuki mielestäsi riittävää?
- 24 Toiko joku muutoksien ilmenemisen julki, kuka?
- 25 Mitä olisit vielä kaivannut
- 26 Mitä pitäisi tapahtua että tämä tavoiteltu ja saavutettu tila jatkuisi ja jäisi pysyväksi muutokseksi